БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

1961 ч.
СЕНТЯБРЬ
10
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 215 (5005).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ
БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР
ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ
СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 көп.

Бүгү-нийти тайбыңның херээ дээш!

Совет-индий найыралдың митингизи

Шылгарангай күрүне болгаш политиктиг ажылдакчы, Индия Республиканың премьер-министри Джавахарлал Неруну совет кижилер ынакшылдың болгаш хүндүлелдиң ёзузу-биле хүлээп ап турар. Колониализмниң кинчизин ап октапкан болгаш хамаарышпас чоруктуң, хосталганың оруу-биле бар чыдар хөй миллион индий улуска ооң өмүнээзи-биле совет улус байырны чедирип турарлар. Чаңгыс эчис сорулга — бүгү-нийти тайбың дээш, бүгү кижи төрелгетенниң чаагай чоруу дээш демисел — индий болгаш совет ийи улуг улустарны каттыштырып турар. НАТО-нуң күрүнелери делегейниң байдалын улам чидиглендирип, делегейге ракеталыг дайынны өөскүдерин кыжанып турар, харын-на амгы дүвүрээзинниг үеде совет болгаш индий улустарның бир эп-сеткилдиг болгаш сырый каттыжыышкыны үстүнде айыттынган чаагай сорулгаларны чедип алырынга онза чугула ужур-дузалыг.

Агрессчилерге шиитпирлиг согуушкунну улустар бээр, тайбыңны камгалап алыр деп — бо кыйгырыг Кремльдиң индиринден улуг күштүг-биле дыңналып турган. Манаа, Кремльдиң Улуг ордузунга Индиядан келген хүндүлүг аалчы — премьер-министр Джавахарлал Неру-биле москвачыларның ужуражыышкыны сентябрьның 8-те болган.

Индияның премьер-министри Джавахарлал Неру, эштер Л. И. Брежнев, Н. Г. Игнатов, А. Н. Косыгин, О. В. Куусинен, М. А. Суслов, Н. С. Хрущев, П. Н. Поспелов олар президиумга көзүлгүлеп кээрге, залга дииниттиг, үр адыш часкаашкыннары дииирип үнген.

Совет Эвилелиниң болгаш Индияның улустарының аразында найыралга холбаштырган митингини Москва хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы А. Н. Дыгай ажыткан. Премьер-министр Джавахарлал Неруга чүректиң ханызындан байырны чедирбишаан, ооң чугааланы болза:

— Улустар аразынга тайбыңны камгалаары болгаш быжыглаары дээш могаг чок демиселчи дээрги Неру Силерни бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы Москвага база катап көрүп турарывыска сеткилдиң ханызындан өөрүп турар бис.

Индий чазактың баштыңының ССРЭ-ге бо кээп турары Индияның болгаш ССРЭ-ниң аразынга найыралдыг харылзааларны хөгжүдеринге чаа салыышкын болуп, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынга бараан болур дээрзин эш Дыгай демдеглээн.

Совет-индий культурлуг харылзаалар ниитилелиниң президентизи академик Н. В. Цицин ооң соонда чүве чугаалаан. Күш-ажылга ынакшылдыг болгаш мергежилдиг индий улусту совет кижилерниң чаагай, найыралдыг көрүп турарын, чаа, хамаарышпас Индий Республиканы тургузуп турарының дугайын ол чугаалаан. Бодунуң ол чаагай херээнге Индия болза Совет Эвилелиниң талазындан сеткилдиң ханызындан билиишкинни болгаш ак-сеткилдиг дузаламчыны көрүп билип турар. Тайбың хожа-хелбээ догуннаарының туружунда быжыг туруп турар, бүгү делегейге тайбыңның улуг херээн быжыглаарынче, национал хамаарышпас чорукту быжыглаарынче болгаш империализмниң бужар-бак колониалдыг системазын болгаш ооң бүгү-ле илереэшкиннерин долузу-биле узуткаарынче угланган делегейниң эң чугула айтырыгларының талазы-биле ССРЭ-ниң саналдарын деткип турар Индий Республиканың ындыг туружунга совет кижилер улуу-биле сеткил ханып турар.

Чурттуң экономиказын болгаш культуразын хөгжүдер, тайбыңның улуг херээн быжыглаар талазы-биле чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун найыралдыг индий улуска академик Цицин күзээн.

Найысылалдың ажылчы чоннарындан Киров аттыг «Динамо» заводтуң ажылчыны, коммунистиг күш-ажыл бригадазының шалыпчызы К. Ф. Лизаков хүндүлүг аалчыга изиг байырны чедирип чүве чугаалаан.

Москваның күрүне университединиң студентизи Лидия Скопцева совет аныяк оолдар, кыстарның мурнундан чүве чугаалаан.

Индияның премьер-министри Джавахарлал Неру индирге үнүп келирге, олурушканнар ону изиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан. СЭКП Төп Комитединиң Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Никита Сергеевич Хрущевка чүве чугаалаары-биле сөс бээрге, залга дииниттиг, үр адыш часкаашкыннары диимиреп үнген.

Дж. Нерунуң болгаш Н. С. Хрущевтуң чугааларын митингиниң киржикчилери улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш изиг адыш часкаашкыннары биле удаа-дараа үзе киргилеп турган. «Индия Республика биле Совет Эвилелиниң аразында найырал делгерезин!», «Делегейге — тайбың!» деп кыйгылар оон-моон дыңналгылап турган.

Митинг болза ССРЭ-ниң болгаш Индияның улустарының аразында быжыгып турар найыралдың, бүгү делегейге тайбыңны камгалаарынга, камгалап алырынга оларның шиитпирлииниң кайгамчыктыг көргүзүү болган.

Н. С. Хрущевтуң болгаш Дж. Нерунуң чугааларын дараазында номерге парлаар.

* * *

Сентябрь 8-те Кремльге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев биле Индия республиканың премьер-министри Джавахарлал Нерунуң база катап ужуражыышкыны болган.

Бо үениң делегей байдалының өйү келген айтырыгларының болгаш Совет Эвилелиниң база Индияның аразынга кады ажылдажылганы улам ыңай калбартырының болгаш быжыглаарының айтырыгларының талазы-биле санал-оналды ажы-биле солчуруп Н. С. Хрущев болгаш Дж. Неру уламчылааннар.

Ужуражыышкынга киришкеннер болза: совет таладан—ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының Бирги оралакчызы А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко болгаш албанның өске-даа кижилери; индий таладан—даштыкы херектер министерствозунуң чиңгине секретары Р. К. Неру, Индияның ССРЭ-де элчини С. Датт, даштыкы херектер министерствозунуң килдис эргелекчизи төлээлекчи В. Х. Коэльхо.

(СЭТА).

Болгар өңнүктерге чүректиң ханызындан байыр чедириишкини

МОСКВА. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Болгарияның Улус Республиказының национал байырлалын—Хосталгазының хүнүн таварыштыр БКП ТК-ның бирги секретары Тодор Живковка, Улус хуралының президиумунуң даргазы Димитр Ганевке болгаш Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Антон Юговка байыр чедирген телеграмманы чорутканнар.

Ийи чурттарның улустарының болгаш компартияларының акы-дуңма найыралы, кады ажылдажылгазы болгаш бот-бодунга дузалажылгазы, улустар аразының бүгү-ле айтырыгларының талазы-биле оларның үзел-бодалдарының болгаш хөделиишкиннериниң бүрүн чаңгыс эви тайбыңның, социализмниң болгаш коммунизмниң эрге-ажыктарынга хүн-бүрү хөгжүп база быжыгып турар деп, телеграммада демдеглеп турар. Балкан чурттарының аразынга найыралдыг кожа-хелбээчи харылзааларны бүгү талалыг хөгжүдеринче, Балкан чартыы ортулуктуң районунга тайбыңның зоназын тургузарынче угланган Болгарияның могаг-шылаг чок күжениишкиннерин совет кижилер бедии-биле үнелеп турарлар деп телеграммада оон ыңай чугаалап турар.

Н. С. Хрущев болгаш Л. И. Брежнев социализм тургузуушкунунга чаа-чаа шылгарангай чедиишкиннерлиг болурун болгар улуска күзээннер.

ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко Болгарияның Улус Республиказының даштыкы херектер министри Карло Лукановка байыр чедирген телеграмманы база чорутkан.

* * *

МОСКВА. (СЭТА). Болгар улустуң национал байырлалын — Хосталгазының хүнүн таварыштыр Болгарияның Улус Республиказының ажылчы чоннарынга болгаш профэвилелдеринге чүректиң ханызындан изиг байыр чедириишкинин совет ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның мурнундан ВЦСПС чорутkан.

Пролетарлыг интернационализмниң принциптеринге, эрге-ажыктарының болгаш эчис сорулгаларының үзүктел чок ниитизинге үндезилеттинген акы-дуңма найырал болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылга ийи чурттарның профэвилелдериниң болгаш ажылчы чоннарының аразында тургустунган болгаш чедиишкинниг хөгжүп турар деп, телеграммада демдеглеп турар.

БҮГҮ КҮШТҮГ ДҮЖҮТ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫН ДҮРГЕН ДООЗАРЫНЧЕ!

КҮРҮНЕ ШЫГЖАМЫРЫНГА

Күрүнеге сатканы (пуд-биле)

	Сентябрь 7-де	Сентябрь 8-те
Область	**141.000**	**174.300**
Ооң иштинде:		
Колхозтар	**60.000**	**66.800**
Совхозтар	**80.600**	**107.500**
Мурнакчы районнар:		
Таңды	**73.000**	**95.282**
Каа-Хем	**33.733**	**35.685**

Тараа белеткелиниң хүн демдеглели

Областың колхозтары болгаш совхозтары сентябрь 8-ке чедир 2 миллион 221 муң пуд тарааны күрүне шыгжамырынга кииргеn. А сентябрь 8-тиң хүнүнде областың тараа хүлээп алыр черлеринге 175 муң пуд тараа кирген. Область күрүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 33,4 хуу күүсеткен.

Таңды районнуң колхозтары болгаш совхозтары Бай-Хаактың тараа хүлээп алыр черинге болгаш Кызылдың сайгарылга баазазынга тараа чедирериниң темпизин хүн бүрү өстүрүп турар. Олар боттарының социалистиг хүлээлгезин 47,3 хуу күүсеткен. Районнуң ажыл-ишчилери чүгле сентябрь 8-те безин Төрээн чурттуң шыгжамырынга 1.562 тонна тарааны чедирген.

Күрүнеге тараа садар хүлээлгезин «Кызыл партизан» совхоз 71,2 хуу, «Тиилелге» — 64,8 хуу, «Межегей» — 58,9 хуу күүсеткен. Ол ышкаш олла совхозтар беш хонуктуң онаалдазын үш хүн иштинде тус-тузунда 41,6—82,5—57,1 хуу күүсеткилээн.

Ол-ла районнуң Сталин аттыг колхозунуң тараажылары немелде хүлээлгезинге кириштир сентябрь 8-ке чедир 534 тонна тарааны күрүнеге саткан. Ук ажыл-агый чүгле сөөлгү хүн иштинде 71 тонна эки шынарлыг тарааны Бай-Хаактың тараа хүлээп алыр черинге дужааган.

Каа-Хем районнуң колхозтары күрүнеге тараа садарының темпизин өстүрүп турар. Олар эрткен хүнде күрүне шыгжамырынга 585 тонна тарааны чедирген. Ынчангаш район бодунуң хүлээлгезин 34,3 хуу күүсеткен. Ол районнуң «Коммунизмче орук», «Октябрь 14 чылы», «Бурунгаар», «Октябрь 30 чылы», «Совет Тыва» болгаш «Ленинчи орук» колхозтары районда чарыштың мурнакчылары болуп турар.

Чөөн-Хемчик районнуң колхозтары болгаш совхозтары сентябрь 8-те эки ажылдаан. Олар Чадааның болгаш Сүт-Хөлдүң тараа хүлээп алыр черлеринге 202 тонна тарааны кииргеn. «Сүт-Хөл» совхоз күрүнеге тараа садарының темпизин кудулатпайн турар. Ол ажыл-агый сентябрь 8-те 39 тонна тарааны күрүнеге садып, хүлээлгезин 42 хуу күүсеткен. Ол ышкаш «Чыраа-Бажы» совхозтуң тараажылары ажыл-херектиң байдалын эдип, эрткен хүнде 72 тонна тарааны күрүне шыгжамырынга киирип, социалистиг хүлээлгезин 29,2 хуу күүсеткен.

Улуг-Хем районнуң тараажылары тараа хүлээп алыр черлерже тараа сөөртүр талазы-биле ажылын элээн экижиткен. Олар сентябрь 8-те Шагаан-Арыгның болгаш Чаа-Хөлдүң тараа хүлээп алыр черлеринге 314 тонна, ооң иштинде «Найырал» совхоз ол-ла хүн 117 тонна тарааны кииргеn. «ҮТКА 25 чылы» болгаш «Улуг Хая» совхозтар күрүнеге тараа садарының темпизин оожум чорудуп турар. Олар сентябрь 8-те Шагаан-Арыгның тараа хүлээп алыр черинге тус-тузунда 30—44 тонна тарааны чедирген.

Барыын-Хемчик болгаш Бай-Тайга районнарның колхозтары база совхозтары күрүнеге тараа садарының темпилерин амга чедир өстүрүп шыдавайн турар. Ол районнар тараа садар хүлээлгезин тус-тузунда 14,6—23,8 хуу күүсеткен.

Областың колхозтарының болгаш совхозтарының ажыл-ишчилери бо чылын эки дүжүттү өстүрген. Ам харысалгалыг үе эгелээн. Ынчангаш күрүнеге тараа садарының планын болгаш алган социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин дүрген хандырар дээш ажаап алыышкынны организастыг чорудар херек.

Байдал хожудаашкында

Чөөн-Хемчик район күрүнеге сентябрь 1-ге чедир 573 тонна тараа кирген азы ол талазы-биле хүлээлгезин 5,9 хуу күүсеткен. А сөөлгү беш хонукта байдал база улуг өскерилбээн—график ыракта күүсеттинмээн.

Сентябрь 5-ке чедир сөөлгү беш хүн район 2500 тонна тараа дужаар турган, херек кырында 343 тоннаны кирген азы беш хонукта немешкени чүгле 13 хуу четкен. Чадаанада тараа белеткел пунктузунуң директору эш Дамбарның редакцияга дыңнатканы болза:

— Районнуң колхозтары болгаш совхозтары сентябрьның 7-ге чедир, эрткен чылын чээп алган тараазынга кириштир 658 тоннаны бербишаан, күрүнеге 1481 тонна тарааны дужааган. Бо талазы-биле «Сүт-Хөл» совхоз мурнап турар. Чижээ, эрткен чылгы тараа өрезин бүрүн төлевишаан, ол совхоз бо чылын күрүнеге тараа белеткээр талазы-биле алган хүлээлгезин ам 35 хуу чедир күүседипкен.

Мооң-биле кады тарааның кезилдези, бастырылгазы, ылаңгыя күрүнеге тараа дужаалдазы районда дыка хожудап турарын база айтыр херек. Чижээ, «Чыраа-Бажы» совхоз тараа садар хүлээлгезин 13 хуу, колхозтардан: «Октябрь 30 чылы»—чүгле 4 хуу күүсеткен, а «Искра» болгаш Ленин аттыг колхозтар мынчага килограмм-даа тараа киирбээн.

МЕХАНИЗАТОРЛАР! ВЛАДИМИР ЛЕОНОВТУҢ АГРЕГАТТАРЫНГА ДЕҢНЕЖИҢЕР!

Хүнде чүс он бир гектар

Бо хүннерде совет кижи бүрүзү СЭКП-ниң XXII съездизинге чедиишкиннig ужуражыр дээш демиселге бодунуң күш-ажылчы үлүүн кайы болдунар-ла хөйү-биле киирерин ге хайныккан күзел-сорук-биле, улуг күжениишкин-биле ажылдап турар. Комбайнер Владимир Павлович Леонов ынчаар ажылдап, бодунуң күш-ажылчы үлүүн бүгү улустуң херээнге киирип турар.

Эрткен чылын «Межегей» совхозка Владимир Павлович «С-6» деп ийи комбайн агрегадын чааскаан командылааш, 1876 га тарааны ажаап ап, 16 муң центнерни бастырып, күрүнениң шыгжамырынга киирген улуг тиилелге обласка билдингир болгай.

Чеди чылдың үшкү чылының дүжүдүн ажаап алыры дээш улуг күш-ажылчы демиселдиң эгелээриниң мурнуу чарыында дуржулгалыг комбайнер Евгений Васильевич Смирновтуң бо чылын ийи агрегатты башкарып, 1400 гектарны ажаап алыр деп хүлээлге алганы Леоновка дыңналы берген. Ол ооң-биле социалистиг чарыштыг. Эрткен чылгы чедиишкинин улам быжыглаар, чаржып турар эжиниң эгелээшкинин деткиир деп бодал ооң сагыжынга дораан кирип келген. Ажаап алыышкынга белеткелдиң үезинде хынамчалыг септеп ап турганы «С-6» деп үш комбайн агрегаттары-биле 2000 гектардан куду эвес тарааны ажаап алыр деп шиитпирлээн.

«Межегей» совхозтуң ховуларынга ажаап алыышкын эгелээн. Леоновтуң агрегаттары баштайгы үеде бодунуң бригадазынга эвес, тарааның баштай бышкан аайы-биле № 1 хову бригадазынга ажылдаан.

Дуржулгалыг комбайнерниң башкарып турар агрегаттарының чыраа дег чаагай кызыл-тасты шаптык чокка тавычалай кезип турарын кым магадавас боор. Эртен эртеден орай дүнеге кирир «ДТ-54» деп күчүлүг тракторларга кошкан хову корабльдериниң хөделиишкининиң даажы дыңналып турган. Шөл-шөлү-биле чаптылган кызыл-тас хүн бүрү кызырлып, тавычалар оргаландыр салдынып-ла турган. Учётчик эртениң-не хемчээринге өйлежип, түңнелин үндүрүп турган. Баштайгы 4 хүнде 500 ганы кестирген. Ол дээрге агрегат бүрүзү хүн бүрү үш ажыг норманы күүседип турганы ол.

Бригаданың төвүнде көргүзүг самбыразынга хүн бүрү өөрүнчүг саннар немежип турган. Ооң иштинде Леоновтуң болгаш ооң чаржып турар эжи Смирновтуң агрегаттары эң кескү черни ээлеп турганнар.

Ооң бодунуң быжыглаан бригадазының бригадири Кузьма Михайлович Лебедев, сураглыг комбайнерниң, ооң дузалакчыларының, трактористериниң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турарын дыңнааш: — эрхейлер, удавас бистиң тараавыска шак ынчаар ажылдаарлар—деп, өөрээн сеткилин илереткен.

Оңгар-Ховуже ажа бээр органың бээр ийинде Маңган-Элезинниң делгем кур черлери Кызылдан 25-ле километр хире. Ында кур черниң № 6 комплексилиг бригадазында кызыл-тастың быжыды кезилдени шуут манай бергенин дыңнааш, Леоновтуң агрегаттары 7 хонукта 780 ганы тавычалай кескен соонда бодунуң бригадазынче чорупкан.

Кур черниң кызыл-тазын тавычалавайн, шуут кезип эгелээн. Эртен 8—9 шактардан орай дүнеге кирир, чамдыкта эртенгиниң 3—4 шактарга чедир чаңгыс шөлге сүрүштүр чорупn турар үш агрегат соксаал чок ажылдап турар. Бригаданың шаңында тараа шак бүрү оваалаңып-ла турар апарган.

— Шак мынчаар амыр-дыш бодавайн күжениишкиннig ажылдавас болза, бистиң тарып өстүрүп алган дүжүдүвүс четче ажаап алдынмайн баар. Партияның XXII съездизинге чедиишкиннig ужуражыры-биле алган социалистиг хүлээлгевис бар болгай. Хүлээлгени чүгле күүседир эвес, харын ажыр күүседир дээш туржуп турар бис—деп, Владимир Павлович чугаалады.

580 гектар кызыл-тасты 4 хүн иштинде кескеш, бичии-ле чер артырган. Үш агрегат хүнде 30 ганы ажаар турган, хүн бүрү 100 га ажырып, үш ажыг норманы күүседип турар. Сентябрь 3-те 111 ганы ажаап алган.

Леоновтуң агрегаттарының штурвальныйлары Александр Андриенконуң, Алексей Булдаковтуң, Александр Мартемьяновтуң, трактористери Михаил Видягинниң, Василий Моргавёвтуң болгаш Родион Щелкуновтуң эрес-маадырлыг ажылдап турарынга комбайнер чоргаарланып чугаалап турар. Олар шупту аскааң-даа, чаашкынныг, хаттыг-даа хүннерде база дүнелерде хол салдынмайн, бир-демниг, эрес-соруктуг ажылдап турарлар.

Үш агрегаттың шак мындыг темпи биле кезип бастырган тараазын облпотребсоюзтуң АТК-зының чолаачызы Александр Покидовтуң чааскаан шаңче сөөртүп четтигип турарын демдеглезе чогуур.

— Бистиң чолаачывыс эрестиг-ле эр болгай. Биске бичии-даа саадашкын болдурбады. Бистиң хүнде чүс ажыг ганы кезип турарывыс оон база хамааржыр—деп, штурвальный Александр Мартемьянов чугаалавышаан, чолаачының эктинге холун дегзип кагды. Ынчангаш, ону базала дүжүт ажаап алыышкынының маадырларының санынга киирер ужурлуг.

Комсомолчу К. Тепил-оол эртенгиниң 6 шактан-на учёгчик хүлээлгезин күүседип, комбайннарның мурнунда хүн кескен тараазының шөлүн хемчээгеш, түңнелин дыңнадып турар. Ол-ла хүн көргүзүг самбыразында түңнелди үндүрүп турар.

Ажылдың чедиишкини бир дугаарында бодунуң херээнге кижиниң билиг-мергежилинден хамааржыр. Владимир Леонов барык 20 чыл хире үениң дургузунда комбайнга ажылдап турар. Ооң техниктиг билии, практиктиг дуржулгазы улуг. Оон ыңай ажыл хүнүн канчаар ажыглаарын болгаш агрегаттарның чорууруунуң дүргеделин шын таарыштырганында. Адактың сөөлүнде чедиишкинни хандырып турар кол чүве болза чоннуң байлаа болур тараа дээш демиселге боттарының күжүн харамнанмайн, бедик медерелдиг ёзу-биле ажылдап турары болур.

Леоновтуң каттышкан агрегаттары ам бригаданың 1380 га чиңге тараазын кезер. Бир эвес комбайн немежип келбес болза, 300 га ажыг чумызаны база кезер апаар. Ынчангаш 2000 ганы кезер хүлээлге чүгле күүсеттинер эвес, харын дыка ажыр күүсеттинери чугаажок!

Л. МОҢГУШ.

Дүжүт ажаап алыышкынының бо изиг түлүк хүннеринде районнуң «Тиилелге» совхозунда комбайнерлер Михаил болгаш Алексей Кипко акышкылар болгаш Григорий Борисов бир звено болуп алган ажылдап турарлар. Төрээн чуртка тарааның элбекшилин тургузар дээш бүгү улустуң демиселинге боттарының үлүг хуузуң киирер сорулга-биле бо комбайнерлер Кызыл хоорайдан барып ажылдап турарлар.

— Кышкы үеде механизация училищезинге ажыл шагындан дашкаар кежээ өөренип тургаш, комбайнер болур мергежилди чедип алган мен — деп эш Борисов чугаалап турар.

СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар кылдыр социалистиг чарышка киргеш, олар кижи бүрүзү «СК-3» комбайн-биле сезонда 400 гектар черниң тараазын ажаар хүлээлгени алганнар. Совхозтуң тараа шөлүнде бо комбайнерлерниң кайы хире ажылдап турарының дугайын оларның комбайннарында кызыл тукчугаштарның киискип чоруп турары херечилеп турар.

Кызыл чурттуг комбайнерлер боттарының ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип, гектар бүрүзүнден 14—15 центнер тарааны комбайнның бункериндеn уруп берип турарлар.

Чурукта: «Тиилелге» совхозтуң кызыл-тас ажаап алыышкынында. Алексей Кипконуң комбайндан тарааны машинага уруп берип турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

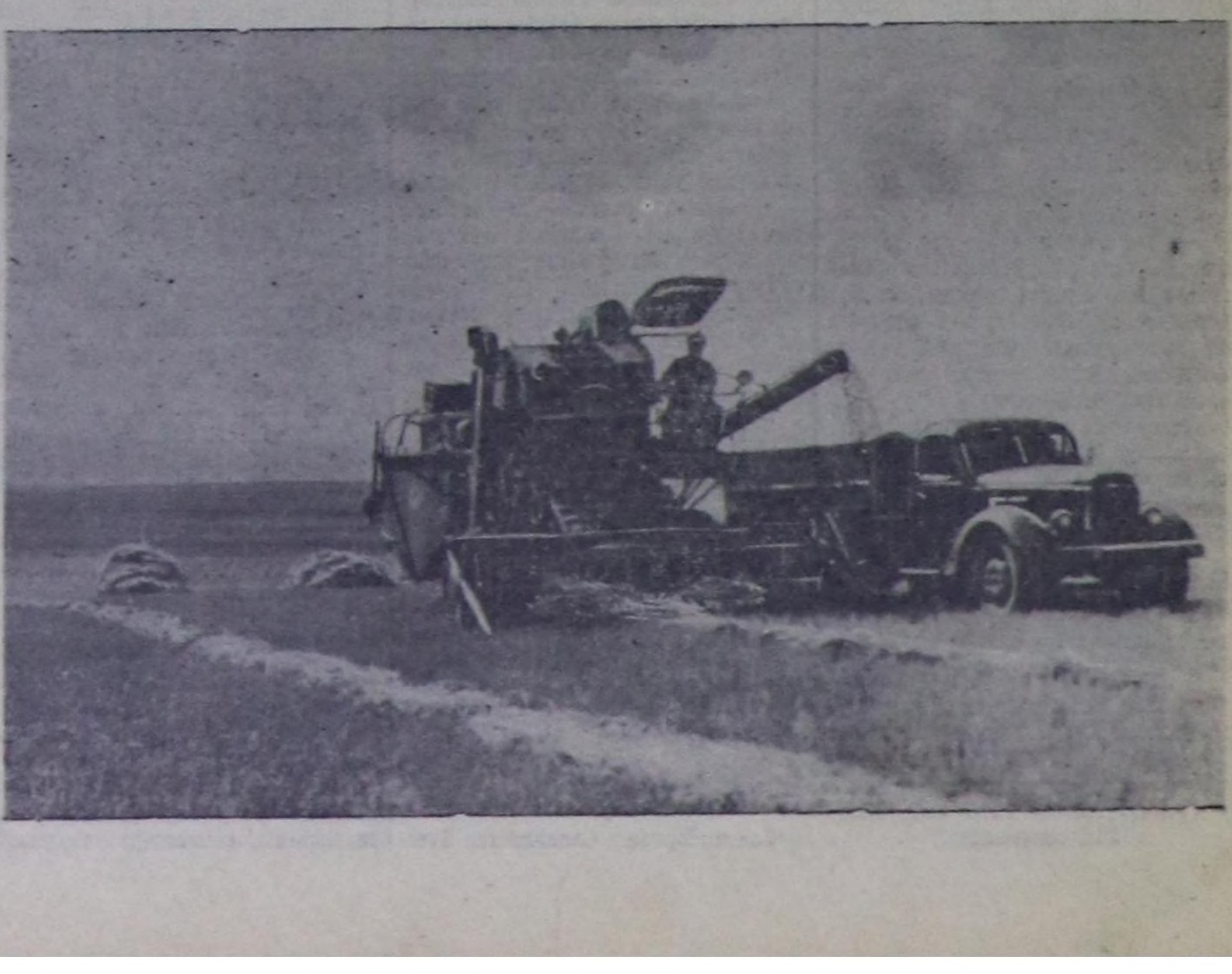

БӨГҮН—ТАНКИСТЕРНИҢ ХҮНҮ

Совет улус болгаш ооң Чепсектиг Күштери чыл бүрүзүнде, сентябрьның ийи дугаар улуг хүнүнде, танкистерниң Хүнүн демдеглеп эртирип турар. Совет танк шериглериниң болгаш танк тургузуушкунунуң үлетпүрүнүң маадырлыг төөгүзү дайынчы эрес-маадыр чоруктарның болгаш күш-ажылдың тиилелгези-биле бүргеттинген. Сталинград болгаш Курск чанынга, Корсунь-Шевченковск чоогунга, Ясс болгаш Кишенев районунга, Чөөн-Пруссияга, Чехословакия болгаш Берлин дээш тулчуушкуннарга дайзыннар-биле коргар чүрек чок тулчуп турган танкист-маадырларның аттары чоннуң угаан-бодалында кезээ мөңгеде артып каар.

Тайбың хүннерде танк болгаш механизастаттынган кезектерниң дайынчылары боттарының дайынчы база политиктиг белеткелдерин амыр-соксаал чокка бедитпишаан, совет улустуң тургузукчу тайбың күш-ажылының бедик серемчилелдиг камгалап турарлар.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак улустар аразының тайбыңы база найыралы дээш шудургу болгаш шыңгыы демисешпишаан, бистиң Төрээн чуртувустуң Чепсектиг Күштериниң болгаш оран камгаланыр күчүзүн улам быжыглаар талазы-биле эргежок чугула бүгү хемчеглерни ап турар.

Совет танкистер болгаш танк тургузукчулары боттарының чепсээн база ол чепсекти шиңгээдип өөренип алыр талазы-биле билиин улам сайзырангайжыдып, оларның бичии-даа шаптык саат чокка, чиге чечен дээштиг болурун чедип ап турарлар. Шериг академиязының бо чылын доозуп үнгеннерге 1961 чылдың июльдуң 8-те чугаазынга эш Н. С. Хрущев мынча деп чугаалаан: Бир эвес эң-не сайзырангай болгаш күчүлүг шериг техниказы, идея талазы-биле каңналган, эрес-дидим, бодунуң Төрээн чуртунга кызыгаар чок бердинген, идегелдиг болгаш шевер, авангыр холга турар болза, чүгле ындыг таварылгада бодунуң дайынчы сорулгазын ол күүседип шыдаар.

Бо чылын танкистерниң Хүнүн, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ээлчеглиг XXII съездизинге белеткел-биле холбаштыр болган политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүннүң байдалында демдеглеп эртирип турар.

Ооң-биле кады, Совет чазактың Германия-биле тайбың керээзин чаргаш, Барыын Берлинни хостуг хоорай кылдыр тургузуп, делегейниң ийиги дайынының артыышкынын ооң-биле узуткаар, делегейге тайбыңны хандырар дээн буянныг чүткүлүнге удурланыштыр барыын талакы күрүнелерниң талазындан кылып турары өнчүк-чөңгээлер, дайынга белеткелдери, Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг лагерьниң адрезинге кыжаныышкыннар улустар аразының байдалын ам үеде чидиглендирген.

Империалистиг күрүнелерниң угаан-сарыыл чок реаксылыг политиказының уржуундан бистиң партиявыс, Совет чазак чурттуң оран камгалалының күчүзүн улам күштелдирериниң, дайынзыракчыларның изиг баштарын соодарының талазы-биле сөөлгү үеде ап чорутkан хемчеглерин бүгү совет улус, социалистиг лагерьниң бүгү улустары, делегейниң депшилгелиг кижи төрелгетени улуг сеткил ханыышкыны-биле хүлээп база деткип турар.

Совет танкистер болгаш танк тургузукчулары боттарының политиктиг болгаш дайынчы белеткелдерин улам сайзырангайжытпышаан, бүгү совет улус-биле кады, бистиң партиявыстың ам болур ээлчеглиг XXII съездизинге — амгы үениң бо шылгарангай болуушкунунга — өөредилгеге база күш-ажылга улуг, чаа чедиишкиннig ужуражыр дээш белеткенип турар.

Кукурузадан чүс янзы чемнерни кылыр

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинге парлалга конференциязы

...Столда салып каан чаагай чемнер кандыг-даа, харын эң-не далдаачал-даа кижиниң негелдезин хандырып болгу дег кылдыр биске сагындырып турган. Эң-не баштай элээн каш сорттуң салаттарын, винегретти, докторнуу дээр колбасаны эккеп салды. Мүннер кижи-ле бүрүзүнге аажок таарышкан. Чиксенчиг, амданныг-чаагай ол чемнерни ажылчын столоваязынга-даа, уруглар садынга-даа, санаторийге-даа чединишкинниг-биле ажыглап болур.

Ийиги чемнер — аразылар, голубцылар, пудингилер, үске быжырган чуга далганнар, хуужуурлар, каъдыктар, оон-даа хөй янзы болгаш кедергей амданныг чаагай болган. «Рубиновый», «подмосковный», «янтарный» дээр тергиин эки сускуннарны магадап мактавайн баар арга чок. Чем кылыкчылары дессертти-биле база-ла магадаттылар. Кофени куткаш, печеньени, шоколадтарны, хуужуурларны, кекстерни, «кагжыргайларны» эккеп салды. Ол бүгү чемнерни, салаттан болгаш колбасадан эгелээш, шоколадка база ижер сускуннарга чедир шуптузун кукурузадан азы ооң холумаандан белеткеп кылган дээрзин дыңнааш, чамдык кижилер элдепсинип кайгаар боор.

Кукуруза тараазындан чүс ажыг янзы-бүрү чемнерни кылып болур деп тускай эртемниглер бадыткап турар. Ол чемнерниң дыка хөйүн парлалга конференциязынга — РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң столоваязынга кылган дүштеки чемненилгеге көргүскен. Анаа хөй-ниитиниң болгаш совет парлалганың төлээлекчилерин чалап келдирген турган; чаладып келген аалчылар Москваның аъш-чем бүдүрүлгелеринге кукурузадан белеткээн продуктуларны сонуургап көргеннер.

Ол анаа эвес парлалга конференциязынга ВСНХ-ның аъш-чем үлетпүрүнүң кол эргелелиниң начальниги А. П. Клеменчук болгаш РСФСР-ниң Садыг министерствозунуң хөй-нитти чемненилгезиниң эргелелиниң начальниги В. И. Захаров олар чүве чугаалааннар. Кукурузадан янзы-бүрү продуктуларны бүдүрериниң аргазын ажылдап кылган болгаш ол аргаларны шиңгээдип алган, кукуруза тараазы быдаалар, консервалар, хлеб болгаш кондитер кылыглары, концентраттар, пиво болгаш серииткедир сускуннар база арагалар белеткээринге кончуг ажыктыы-биле хереглеттинип турар деп олар чугаалааннар.

Кукурузаны аъш-чем культуразы деп төлевин ёзугаар үнелеп турар Россия Федерациязының аъш-чем үлетпүрүнүң мастерлериниң ажыктыг дуржулгазын чурттуң планнап турар организациялары барымдаалап көөр апаар деп, ССРЭ-ниң Күрпланының даргазының оралакчызы В. П. Зотов парлалга конференциязынга медеглээн. Кукуруза тараазындан кылган чемнер чемненилгениң массалыг продуктузу болур ужурлуг деп, В. П. Зотов демдеглээн.

Парлалга конференциязының — дүштеки чемненилгениң киржикчилери Россия Федерациязының аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринге кукурузадан кылган продуктуларның делгелгези-биле танышкан.

Чемненилгениң магалыг продуктуларын бүдүреринге кукуруза кайы хире улуг курлавыр болуп турарыл дээрзин РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинге эрттирген парлалга конференциязы болгаш делгелге көргүскен.

П. РОГОЗИНСКИЙ
(СЭТА-ның корр.)

Шулуудаан ажылды кошкатпас

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде мал чеми белеткээриниң темпизи кончуг оожум чоруп турар. Колхоз бо чылын 2769 тонна сиген болгаш 2770 тонна силос белеткээр. Сентябрь бирге чедир чүгле 582 тонна сиген белеткеттинген, а силос планы чүгле 8 хуу күүсеттинген.

Мал чеминиң белеткелиниң шак мындыг оожум чоруттунуп келгениниң кол чылдагааны болза колхоз баштаар чери, партия организациязы сиген кезилдезинге чүгле каш санныг кижилерден тургустунган бригадалар тургузуп кааш, дүжүт ажаап алышкынының мурнунда бүгү колхозчуларның күжүн организаставаанында. Дүжүт ажаалгазы эгелээн — хову бригадалары боттарының хүлээлгелерин күүседип кирипкен, а мал чеминиң белеткелинге эвээш кижи арткан турган.

Бир эвес колхозчуларның күш-ажылын чөп организастаан болза, дүжүт ажаап алышкынының мурнунда сиген белеткээр планны шыптарадып аптар арга биске турган. Чүге дээрге колхозтуң девискээринде сигенниң үнүжү эки, чер болгандан-на кезип болур турган. Мал чеминиң белеткелиниң планы үстүрүнге чеде бергенде колхоз баштаар чериниң даргазы эш Дүдераа, партия организациязының секретары эш Бөрбай-оол, көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы эш Аракчаа олар ам дүвүреп үнгеннер. Дүжүт ажаап алышкынында киришпейн турар колхозчуларны мал чеминиң белеткелинче организастааш, шалыпчы айны чарлаан соонда сиген кезилдези болгаш силос салышкыны шулуудаан. Мээң удуртуп турарым бригада 282 тонна сигенни, 215 тонна силосту белеткээн. Бистиң бригадавыс ам-даа 700 ажыг тонна сиген, 785 тонна силос белеткээр. Партияның XXII съездизинге белек кылдыр үстүнде сорулгавысты ыяавыла күүседир сорулганы салып алган ажылдап турар бис.

Колхозтуң мал чеминиң белеткелинде ам 5 трактор, 30 аът, 30 хол кадыыры, тракторнуң, аъттың 3 дырбаажы болгаш 100 ажыг колхозчулар ажылдап турар. Колхоз баштаар чери, партия организациязы болгаш көдээ Совет сөөлгү үеде ап чоруткан организастыг хемчеглерин кошкатпайн тургаш, ажылдың темпизин улам-на күштелдирип, сиген болгаш силос белеткелиниң планын күүседир дээш бүгү хемчеглерни алыры негеттинип турар апарган.

М. ЧИМБИИ.

Партияның съездизинге— күш-ажылчы белектер

Казах ССР. *Алма-Ата областың Кастекте уксаажылга совхозунда улуг хойжу М. Сальдебеков хойну хөй төрүдериниң аргазын хереглеп тургаш, бо чылын 100 баш хой бүрүзүнден 185 хураганнарны алган болгаш хой бүрүзүнден 5,6 кг дүктү кыргып алган. СЭКП-ның XXII съездизинге алдар кылдыр, кышкы ооддаашкын үезинде 100 хой бүрүзүнден 150 хураганнарны алырын ол хүлээнген.*

Чурукта: *М. Сальдебеков. СЭТА-ның фотохрониказы.*

Чүге хожудааныл

Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунда тудуг ажылы бо чылын мурнуку кайы-даа чылдарның деннелинден кудулаан. Бо чылын колхоз 6 чуртталга бажыңын тудар тургаш, октябрь 1-ге чедир чүгле 3 бажыңны ажыглалга киирген. 150 олуттуг клуб тудар планын шуут эгелевээн. Чөөгей деп черде культура баазазын май айда тудуп эгелээн. Ооң тудуунуң доостуру ырак. Улуг, биче 10 ажыг мал кажаалазы тудар тургаш, ам чүгле чаңгыс моллурга кажаазы туткан. Планда көрдүнген чайнаяның тудуун чаа эгелээн. Ооң кажан доостуру билдинмес.

Кылдынып турар тудугларның шынары хирелиг. 1960 чылда дооспайн барган гараж тудуун ам-даа дооспаан. Ооң ооргаларын шын эвес салганындан ам бускаш, катап кылып эгелээн. Уруглар садының тудуун ийи чыл иштинде кылып келген болгаш ам шалаларын тургаш, катап эде салып турар.

Тудуг ажылы чүге хожудааныл дизе, колхоз баштаар чери сөөлгү үеде бо чугула участокче кичээнгейни кошкатканында. Бүдүн чылдың дургузунда тудугжуларның чаңгыс-даа хуралы болбаан. Колхоз баштаар чериниң удуртукчулары тудуг кылып турар черлерге ховар барып, тудугжуларның ажылын удуртпайн турар.

«Чаа орук» колхозка чуртталганың 6 бажыңын эвес, харын оон хөйнү тудар ужурлуг турган. Чүге дизе, колхозта хөй чылдарда бажың негеп келген кижилер бар. Чижээ, колхозчу Данмаа-Лопсаң чыл бүрү бажың айтырып, баштаар черге 14 удаа билдириишкин киирген. Ол ам-даа бажыңга чединмээн болгаш ам колхоз төвүнде кидис өг садып алган чурттап олурар.

Каш чылдарның мурнунда турганы ышкаш тудуг ажылын кичээнгейге алыры негеттинип турар.

Х. БЕГЗИ.

Чайгы семиртилгениң түңнелинде

Таңды районнуң «Межегей» совхозунуң малчыннары бо чайын малдың семиртилгезин багай эвес организастаан. Улуг, Биче шоолдарга болгаш Хадың хөлдүң одарларынга чайлаткан малдарның деңгилдези эки.

Чоокта чаа совхозтуң тускай эртемниглери малдарның чайгы одарларга семирилгезиниң түңнелин кылган. Кадарчылар О. Седемба, М. Самдан, О. Сандый-оол, Г. Никитин оларның кадарган инектериниң дүн-хүнде деңзи немелдези ортумаа-биле 600 грамм четкен. Кадарчы бүрүзүнде 105-тен 130 баш инек бар. Хойжулар О. Сырат, О. Ёндан, О. Кузар-оол болгаш Төгүс оларның кадарган хөйларының күш-деңгилдези эки болган. Совхозтуң чылгычылары Г. Сенги биле О. Агбаан-оол 400 баш чылгыны база эки семирткеннер.

Т. ТАЖЫ-САМБУ.

• • •

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң кадарчылары М. Санаа, С. Чүктээнчи бо чазын 127 баш ийи харлыг шарыжыктарны хүлээп ап турда, оларның ортумак дириг деңзизи 160 кг турган. Шом-Шум, Теректиг, Ал-Шум дээн ышкаш байлак одарлыг чайлагларга таарыштыр кадарганындан ам оларның баш бүрүзүнүң ортумак деңзизи 270 кг четкен. Ол ышкаш О. Чүлдүм үш харлыг 86 шарыларны Кара-Дыттың, Комбужактың одарларынга кадарып чайлаан. Дуржулгалыг кадарчы одарны ээлчештир ажыглап, шарыларны эки суггарып дүнеги кадарылганы чорудуп турганының түңнелинде шары бүрүзүнүң ортумак деңзизи 307 кг четкен.

М. АРАКЧАА.

Дүрген темпилиг, эки шынарлыг тудар

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының чаа Программазының төлевилелин совет кижилер улуг чүүлдүгзүнүүшкүн болгаш патриотчу чоргаарал-биле хүлээп ап турар. Чүге дээрге кижилерниң чаагай чоруунуң болгаш аас-кежииниң, оларның чырыткыланчак келир үезиниң дугайында ленинчи сагыш салышкынны ол кайгамчык улуг ужур-дузалыг документиниң сөс, одуруг бүрүзүнден чон көрүп турар. Ниитилелди коммунистиг ёзу-биле чаартырының оруктары чаа Программаның төлевилелинде тодаргай айыттынган. Партияның «бүгү-ле чүвени кижиге, кижиниң чаагай чоруунга дээш» деп лозуну долу хемчээлдии-биле боттанып турар. Ооң бир көскү чижээн бистиң областың ажыл-агыйларындан тодаргай көрүп болур.

Сөөлгү 12 чылдар дургузунда областың чүгле колхозтарынга безин 15 муң ажыг чаагайжыттынган, делгем, чырык чуртталга бажыңнары, чүс-чүс көдээ клубтар, библиотекалар, эмнелге салбырлары болгаш культура албан черлериниң дыка хөй санныг тудуглары тургустунгулаан. Ылангыя планда көрдүнген чаа тудугларны өй-шаанда, бедик шынарлыг кылып тургузар талазы-биле Каа-Хем районнуң тудугжулары көскү чедишкиннерни чедип ап келгеннер. Чуртталга тудуглары-биле чергелештир ол районда культура албан черлериниң тудуглары дүрген темпилиг чоруттунуп турар. Ында ам чыл эгезинден бээр үш чунар бажыңнарны, ийи хову турлагларын, столоваяны ажыглалга киирген. Чуртталга тудуунуң ол районда чеди айларның планы 140 хуута күүсеттинген.

Тудугнуң комплексилиг бригадаларын тургузарының болгаш тудуг ажылдарын кооперасчыдарының эргежок чугулазын партияның чаа Программазының төлевилелинде онзалап айыткан. Каа-Хем районда колхозтар арасында тудуг организациязы тургустунган. Ол дээрге тудуг ажылдарын кооперасчыдарының бир хевири-дир. Чаңгыс колхоз бодунуң күжү-биле кылып алыры берге улуг тудугларны элээн каш колхозтар демнежип кылырын ол районда чедишкинниг практикалап турар. Колхозтар арасының тудуг организациязы 120 тудугжулардан тургустунган улуг коллектив апарган. Каа-хемчилерниң бо үнелиг эгелээшкинин өске-даа районнарның тудугжуларының коллективтеринге нептередири чугула.

Күрүнениң өнчү-хөреңгизи-биле колхозтарның өнчү-хөреңгизин аразында чоокшулаштырары болза алызында барып ол ийиниң чаңгыс күрүне өнчүзү болу бээриниң оруу дээрзин партияның XXI съездизинге-ле тодаргай айыткан болгай. Ол политиктиг улуг ужур-дузалыг хемчегни боттандырарынга тудуг ажылдарының кооперасчыдылгазы улуг рольду ойнаары чугаажок.

Эрткен чеди айларда Улуг-Хем районнуң тудугжулары элээн эки түңнелдерни чедип алганнар. Кайызы-даа 350 олуттарлыг ийи клубтарны, чаа дээрбени, ийи чунар бажыңнарны, интернат тудуун болгаш 22 чуртталга бажыңнарын ол районнуң тудугжулары бо чылын ажыглалга кииргеннер.

Чуртталга тудуунуң болгаш ылаңгыя мал кажааларын тударының планы Бай-Тайга районда чедиишкинниг күүсеттинип турар. Ынчалза-даа ол районда культура албан черлериниң чаа тудугларынче кошкак кичээнгей салдынып турарын демдеглезе чогуур.

Областың чамдык районнарының колхозтарында болгаш совхозтарында тудуг ажылдарының талазы-биле чедип алдынган чедиишкиннер-биле чергелештир, ниитизи-биле көдээ черлерде тудугнуң темпилери хожудап турар. Чеди айлар дургузунда колхозтарга 469 чуртталга бажыңнарын ажыглалга киирери планда көрдүнген турбуже, херек кырында 124 бажыңнар туттунган. Эрзин, Тес-Хем районнарда тудуг ажылдары деңдии оожум чоруттунуп турар. Чижээ, Эрзин районнуң колхозтарынга бо чылын чүгле ийи бажыңны ажыглалга киирген, ол ышкаш Тес-Хем районда байдал база оон дээредевес.

Мал кажааларын тударының планы областа ниитизи-биле дыка четпес күүсеттинип турар. Өвүр болгаш Бай-Тайга районнарны санаваска, чеди айлар дургузунда өске районнарга мал кажаалары тударының планы чүгле 20—30 хуу күүсеттинген. Бии-Хем районнуң колхоз[illegible]ынга болгаш Өөк совхозунга бо чылын 5960 баш малга 13 кажааларны тудар ужурлуг турган болза, херек кырында чүгле 150 баш мал кирер чаңгыс кажаа кылдынган.

Областың колхозтарында чуртталга тудуунуң планы чеди айларда 26 хуу, культура албан черлериниң тудугларының—46,5 хуу, мал кажааларының—36 хуу күүсеттинген. Тудугларның шынары куду, харын-даа чамдык черлерде чедир кылдынмаан тудугларны ажыглалга киирип турарының фактылары бар.

Колхозтарда тудуг ажылдарының оожум темпилиг чоруттунуп турарының чылдагааны чүдел?

Тудуг материалдарын өй-шаанда белеткээринче ажыл-агыйларның удуртукчулары кошкак кичээнгей салып турар. Колхоз, совхоз бүрүзүнде тудуг бригадаларының хемчээли бичии, колдуунда-ла 10—12 кижиден тургустунган болгулаар, а оларның доктаамал кадржып ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургуспайн, харын-даа тудуг бригадаларын удаа-дараа өске ажылдарже чардыктырып, быдарадып турар. Көдээ тудугжуларның ортузунда политмассалыг ажылдар ам-даа кошкак, лекциялар, беседалар, солун номчулгазы кончуг ховар чоруттунуп турар, социалистиг чарыштың түңнелдери мырыңай үндүртүнмейн турар. Ол ышкаш тудугнуң депшилгелиг чаа аргаларын болгаш мурнакчы тудугжуларның ажылының дуржулгазын калбаа-биле нептередир талазы-биле «көдээ ажыл-агый техниказының» каттыжышкынының районнарда салбырларының инженер-техниктиг ажылдакчылары көдээ тудугжуларга боттуг дуза чедирбейн турар.

Амгы үеде көдээ тудугжуларның мурнунда салдынган кол сорулга болза партияның XXII съездизинге уткуштур социалистиг чарышты улам калбартпышаан, чеди чылдың үшкү чылында көрдүнген планныг ажылдарны чогуур хуусаазында күүседир дээш күженишкинниг ажылдаары болур.

Б. ДОЛЧАНМАА,
СЭКП обкомунуң киддис эргелекчизи.

Күш-ажылдың МААДЫРЫ

С. ТОКА.

(Төнчүзү. Эгези №№ 199, 203, 213 солуннарда).

— Мынчангаш бистиң сумунуң араттарының бир улуг чедиишкинин—чоокта чаага-ла чедир бижиктиг кижилер—Ёзүту чагырыкчы, Узун-Чаңгы, Шокар Үндүң болгаш мээрең база ийи-чаңгыс дүжүметтерден өске, нитти эртемден туржук, анаа бижикти безин билир кижилер чок чыгыы турган, ам шупту бижик-биликтиг апарган факт-барымдааны база-ла немээр болза чогуур—дигеш секретарь Биче-оол бодаты бээрге:

— Ам бистиң сумунуң оолдар, кыстарындан ниити школага өөренгеннерден аңгыда тускай ортумак эртемниг он ажыг, дээди эртемниг он чыгаам кижи бар, ону база-ла илеткелге киирер — деп, суму даргазы немеп саналдаан.

Эштериниң саналын дыңнап олура, колхоз даргазы Эрес-оол бижиттинип-ле олурган.

— Ол кымнар боор?—деп Эрес-оол айтырган.

— Кымнарны ол дивес боор. Ыры-музыка бижиир, чогаадыр — Чыргал-оол, чогаалчы Самба-Люндюп, Кызылдың педагогика институтунуң башкызы Серот, делегейни дескиндир Оскал-оолдуң удуртулгазы-биле циркте ойнап келген Очур, Хензиг-оол, үр чылдарда намның болгаш күрүнениң ажылынга ак-сеткилдиг бараан бооп келген Дилгижек, Хертек Анчымаа дээн ышкаш бистиң сумунуң оолдар, кыстары партияның ачызында чоңга ак-сеткилдиг бараан бооп келгеннер—деп, эге организацияның секретары немелде киирген.

— Оон кадына, бистиң колхозувуска, сумувуска болгаш намның, хөй-нииттиниң организаазынга онза өөрүшкүлүг, кандыг-даа хуралдарга ыттавайн барып болбас чүве болза, Совет чазаандан болгаш Коммунистиг намның талазындан эки ажылдаан дээш он ажыг кижини орден-хавыяа болгаш 100 хойдан 160 хураганны колхозка камгалап берген дээш Март 8-тиң бежен чыл оюнда, эң ылаңгыя эш Үрүлени Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп, кижи бодап-даа, угаап-даа четпес ат тывысканын ыяавыла киирер—деп эш Биче-оол чугаалаан.

— Шында-ла, ол хире чугула чүүлдү канчап уткан кижи боор мен, илеткелге ону киирбейн чүнү киирер боор—дивишаан, Эрес-оол бижиттинип-ле олурган.

— Шында-ла, бистиң колхозчувус Канданның өөнүң ишти Үрүлениң шак ындыг хавыяа-биле шаңнатканы чүгле бистиң кожуунга эвес, харын бүгү Тывага кызыгаар чок алдар. Тываның төөгүзүнде херээжен кижи ол хире маадыр деп шаңналды бир-ле дугаарында ап турар болгай—дигеш илеткелинге ол-ла саналдарны немеп алган.

9.

Кандан Үрүлеге Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп алдарлыг атты тывысканынга Тываның колхозчу кижи бүрүзү чүрээниң ханызындан өөрүп турган. Маадырга изиг байырны чедирген, ооң ажылының дуржулгазын шиңгээдип алырын күзээн кижилер ооң аалынга сөктүп кээп тургулаан.

Шак ындыг кижилерниң бирээзи — Чөөн-Хемчиктиң Баян-Тала сумузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, алы-сураан кым-даа билир Ооржак Лопсанчап-биле кады апрель айның ортан үезинде Канданнарның аалынга келдивис. Оларның аалы Кадыр орук баарында Кара-Сугда чазаанда болду. Оларга колхозтан чуртталга бажыңын тудуп берзе-даа, ооң чанында бедиксимээр тейжигеш кырында терге өг өпейтип алган. Хоюнуң кажаазы «П» деп үжүк дег, ооң хүнче чүгүнде мунгаш, чоон шет кажаалыг. Кажааның дээвиринде көк сиген оваалап, шоодайларда сула болгаш кызыл дустар чыып каан. Машина даажы дыңнап каанныры-ла боор он, аалда улуг-биче кижилер дашкаар сөктүп үнүп келген. Хамыкты мурнай Ооржак Лопсанчап машинадан дүже халааш, кезээде деридип чоруур арның чоткаш, далаштыы сүргей, уткааннарның чанында баарды.

— Чаа, ха-дуңма, экии!—дигеш доозазының холун туткаш, бистерни мендилешсин дээн ышкаш, чайлай туруп берди.

Мендилежиривиске, Үрүле чавыс ыыт-биле — Экии, даргалар!—деп харыылааш, кайнаар-даа көрүнмейн, от-көсте, паш-савада-ла барды. Лопсанчаптың чугаа эреп олурары аажок боорга, Канданче көргеш—каям сен, чугаалажып олур, мен чем кыла каптайн—дээш Үрүле бистен шуут-ла «адырлып» алды. Ылавылап олурарга, отту сегиде каап, пашты тиге каап, оон сугну сааладыр кудуп, бичежек сөгаашка шайны токкуладыр соктааш, хөюг дусту база-ла адыжынга «деңзилээш» каай каап, аяк-саваны чуп турарын көөрге, онза-ла эптиг болгаш тускай эртемниг ышкаш көстүр болду. Додарлыг хүрең-кызыл тоннуг, көк торгу курлуг, чап-чаа сапогтуг, чаъжы шаандакызы чок шаарара берген, оозундан бөдүүн дыраашкын кылып алган, шөйбек ак арынныг, бедик думчуктуг, узун кирбиктерлиг карактыг, хөрээниң оң талазында Алдын Сылдызын кадапкан, оозу өг иштинге безин чайыннналып олурар. Биче болгаш-ла Үрүле үне халааш, ша-даа четпейн кирип келир мындыг болду. Ооң чүге-ле үргүлчү үне халып турганын соонда ылавылап көөрүмге, хоюнуң бараанын харап, чеже-даа үнелиг аалчылар келзе, бүгү-ле сагыжы хоюнда турганы ол болган. Лопсанчап биле Кандан ийи кайызы-даа чугаакыр чаңы-биле айтырыгларны улур-делир мурнун былаажып бот-бодунга айтырыглар салып, хөөрежи-ле бергеннер.

— Колхоз хоюн ажаап карактаарының талазы-биле силерниң мурнакчы үлегериңер дугайын солундан, радиодан болгаш кожуундан келген сургакчылардан, ылаңгыя эштер Аңгырбан, Биче суглардан Үрүле-биле ийилээ дыңнап пат болган бис. Ындыг-даа болза Силерниң дуржулгаларны бодуңардан артык кым чугаалаар боор. Силерни аалдап барып көөр чай алынмаан бис. Келгениңер харын дорууң болган-дыр—дигеш Маадырның аянче Кандан шайны кудуп берген.

— Менде хой ажаарының талазы-биле онза-ла чүве чок чүвейин. Кадайым-биле кады, бир чүүлүнде, артык кыштаг тудуп алган бис. Колхоз чүгле ыяжын сөөртүп берген, кадаг болгаш өске-даа аап-саап материалдар берген, өскезин бодувус кылган бис. Ол кажаа-хораавыстың септелгезин, өдек-көрженин коптарарын, кургадып салгыннадырын бодувус кылыр, өске кымга-даа кылдыртпас бис.

— Бистер база-ла ындыг бис, аргавыс ана кара чаңгыс боор, кайгамчыктыг-ла чүве-дирем.

— Чай шагда хойну сериин болгаш изиг оъттуг черлерге, «чай оъду кестирип» тургаш, оон соонда күш киирип алгаш күзегледирге, кыштадырга хой кандыг-даа берге чылды чугаажок менди ажар. «Шеми-Бажы сериин чайлаг, шээрле малды семиртиили» деп аныяктарның ырын дыңнадыңар ыйнаан?

— Дыңнаандан туржук бодум база-ла ындыг мен. Хоювусту Дура бажы— Бай-Тайганың баарынга чайлагладыр бис, бистиң ол черивистиң дугайында уруг-дарыг база-ла ыр-шулук чогаадып ырлап турарлар. Чүү дээр ийик моонар? Адыр-адыр. Оо, мындыг болбас ийикпе. Ха-ха-ха!—диди.

— «Дура бажы чайлаавыска дүрген чеде бээрээли бе, душтуувуска, каравыска, душпас болза кайыын болур!»—деп кожаннай каапкаш, каттыргаш,—оон ынай бодувустуң күжувус-биле магадылал фондузу сиген, тараа, минералдыг чем—дус ышкаш чүвени база-ла белеткеп алыр бис. Даштың кажаа кырында ам-даа артып калган, көрген боор силер—дигеш, Кандан таакпылай берген.

— Бистер база-ла ындыг арганы ажыглааш чылдың бергезинде хоювусту чидириг чок азырап турар бис.

— Ыы-ыы — дивишаан, Кандан бичежек дептерге бир-ле чүве бижий берген.

— Өдек-кыштаг таарыштырары, чем-суур тургузары чугула-ла. Ындыг болза-даа калатты эки бодавасска черле талаар чүве. Ылаңгыя чай шагда эртен эртеледир, кежээ орайтадыр кадаргаш, тулук ангыде девээледир. Хойну далаш чок, оон тавы-биле одарладыр, бораң хүннерде дөгелең хавактыг, каан хүннерде—хөлегеленчек черлерге кадарар...

Ол аразында Үрүле эът дүле каапкаш, даштында өңү көк, ишти ак таваакка оваалай салып каггаш, аравыска салып кагды. Паштан чап-чаа-ла эскен эът бурулаан, оон чыды думчукка дораан-на келген. Кым кижээ хөй эъдиниң кайы кезээ чиксенчиг болганыл, оозун хол-биле алгаш, солагай холу-биле туткаш, оң холунда туткан бижек-биле кескеш, аскынче кийр каап эгелээн.

Хой эъдин бижек-биле улуг эргектиң аразынга кыза туткаш, аскынче чедиргеш дайнавышаан, Лопсанчап Кандандан улам-на чугаа эреп, салдынмас олурган.

— Ийет, ындыг-ла харын, хойну кыргыырын канчалдыр таарыштырып алган силер, эш Үрүле?

— Мурнунда хачылап турган бис. Ам колхоз баштаар чериниң айтыышкыны-биле, дем бир бригадир бе азы агригад дидир бе, хувайраан, адай албас кижи болгай мен аан, оон-биле кыргый берген бис. Дүрген-даа, дүгү-даа ыракта артык боор чүве дир, а силер?...

— Хол-биле кыргыырывысты шагда-ла каггаан, ам шуут-ла электри-биле хөделдирер машинада шилчээн бис. Шында-ла, дүрген-даа, бир хойдан алыр дүк хачылаарындан 200—300 грамм ырак ажыг боор дээниңер шын-дыр.

— Силер, эш Лопсанчап, 1959 чылда 100 хойдан 162 хураган камгалап алган, а бо чылын 170-ни алыр деп социалистиг хүлээлге алган болгай силер. Ол дээрге бүгү Тываның кырында чүве-дир. Бо дугайында силерни нам, чазактан «Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры» деп хавыяа-шаңнал тывысканы онза-ла шын. А оон баажызы чүде ирги?—деп, Кандан база-ла калалдыр айтырыг салып эгелей берген.

— Үстүнде чугаалаттынган хемчеглерден кадына, база бир чугула баажызы азы барымдаазы болза хой санындан чылдың-на бир оолдаашкынны алырында, кызыр хой тургуспазында болгаш хураганнарын бүрүнү-биле камгалаарында.

— Кыс хой бүрүзүн оолдадыр дизе—100 хойдан, улуг-ла дизе, 120 хураган алыр-ла ыйнаан, а силер канчап 162 хураган алган кижи боор силер?

— Ооң баажызы билдиңгир: хойнуң ийистээрин көвүдедир чоруктуң кол чүүлү—тарып боозадырында болгаш боос бениң ханындан тускай эм кылып каан чүүлдү сыкыртырында. Эртемниг кижилерни канчаарлаан, чүнү-даа бодап эккээр чүве ышкаш чүл, моонар.

— Оо, кай ындыг боор чүве ышкаш чүл. Ону база-ла бодаар-дыр эвеспе оң—дигеш, Үрүле аптаразын ажыда берген. Шилде кызыл араганы оон ужулгаш, ажыткаш, шаажаңга куткаш, — ол даргага сөнне—дээш Канданга сунупкан. Кандан дээрге сегедей олуруп чоруй, шаажаңның ийи холдап туткаш:

— Бистиң багай чадырывыска кээп, ажылыңарның дуржулгазын дамчыдып берип, бистиң ажылывысты база-ла сонуургап турарыңарга өөрүп-байырлааш, аалым ишти—Күш-ажылдың Маадыры эш Үрүлениң эргим эш Лопсанчап Силерниң-биле ужуражып турарыңарны демдеглээри-биле мону аптар силер бе?—дээш сунган.

— Ок кедек, кундага, кундагадаа—деп Лопсанчап белиинней аарак, аяктың келгениниң аяны-биле ийи холдап алгаш, ол-ла олчаан аскынга эккелгеш, ынай-бээр көргеш — чаа, ындыг болза ындыг болзун, эш Үрүле база ооң дайынчы дузалакчызы Кандан силерни алымга чаладым — дээш шаажаңны доңгайтыпкан.

Шаажан өгде чыылган кижилерни эргилдир дескинген.

— Эки үлегериңерниң дугайында өөрүп четтирдим, мен-даа чаныптайн. Моон соңгаар үлегер-дуржулгавысты солчуру-биле аалдажыпта-даа, чагаа-бижикти-даа солчуп тураал—дигеш Лопсанчап далажы бээрге:

Ажылчын күжү-биле бүрүн хандырар

Кызыл хоорайга чыл бүрү-ле чаагайжыдыр кылдынган делгем экранныг кинотеатрлар туттунуп, ажыглалга кирип, хоорайның ажылчы чоннарының культурлуг дыштанылгазын хандырып турары өөрүнчүг.

Тудуу ийи чыл уламчылап турар 450 олуттуг делгем экранныг кинотеатрны СЭКП-ниң XXII съездизинге белек кылдыр октябрь 15-те доозуп, ажыглалга кирер дээш «Тыва тудуг» трезиниң тудугжулары күжениишкинниг ажылдап турар.

Кинотеатрның кол тудуу болгаш монтаж ажылы доозулган, аппаратура өрээлинде кино үндүрер аппараттарны тургускан болгаш чоокку хүннерде кино үндүрүп, шенелделерни чорудар деп турар. Ынчалза-даа театрның чугайлаары, чамдык чүүлдерни штукатурлаары, сонга, хаалгаларын, шалаларын будууру база өске-даа ажылдар хөй. Бо тудугну айыткан хуусаазында доозуп, ажыглалга кирер дээш эш А. Петровтуң бригадирлээни комплекстиг бригаданың кежигүннери бүгү-ле аргаларны хереглеп, күжениишкинниг ажылдап турар. Бригадада шилиндек 24 кижи ажылдап турар. М. Танзы-Белек, А. Лешков, Е. Ботельникова олар улуг нормазын доктаамал ажыр күүседип турарлар.

Бригадада ажылчын күжү бар-даа болза, ажылчыннар чедишпес. Паркет-биле эптеп кылыр шаланы чүгле ийи кижи кылып турар. Бир эвес бо ажылга мергежилдиг мастерлерни немевес болза, ажылдың хемчээли улуг болганда айыткан хуусаада доозары берге. Театрның иштинде штукатурлаттынмаан черлер база элээн хөй. «Тыва тудуг» трезиниң тудугнуң иштики дериглезин кылыр участогунуң начальниги эш Емельянцов мынчага чедир объектиже штукатуржулар чорутпайн турарын бригаданың кежигүннери хомудап турарлар. Оон ынай трестиң чазанылга цеги театрның иштики хаалгаларын болгаш одалга системазының батареяларын камгалаар ыяштан кылыр решеткаларны четче кылбазанындан ажыл база-ла соңгаарлаттынып турар апарган.

Ук тудугну 1959 чылда эгелээн, 1960 чылда ажыглалга кирер турган болза мынчага чедир соңгаарладып келген. Мурнунда кинотеатрның тудуунга мастерлеп турган эш Ахметова тудугнуң төлевилелин хажыдып, агаар трубаларын кылдырбаанындан бирги каъдындан ийиги каъдынга чедир ханаларны үрээш, катап кылыр ужурга таварышкан. Ол ышкаш залче кирер эжиктерни катап эде кылган. Мындыг янзылыг катап кылыр чорукка хөй үе-шактар эртип, артык чарыгдалдар болуп келген. Участоктуң начальниги эш Гниломедов чогуур үелеринде кээп, ол талазы-биле боттуг дузаны чедирбейн турганы оон харысалга чогунда.

Бир эвес тудугнуң темпизи мындыг өөжүм турар болза, октябрь 15-те доозуп, ажыглалга кирери берге. Ажылчын күжүн четчелеп, тудуг материалдары-биле чогуур үезинде хандырарынче кичээнгей салыры негеттинип келген.

А. КУМАЯК.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Өөредилгени бүдүрүлге-биле холбаштырар

СЭКП-ниң XXII съездизинге хүлээп алыр ужурлуг партияның чаа Программазының болгаш Уставының төлевилелдери бистиң чуртувустуң коммунизмче бурунгаар шимчээшкининиң оруктарын чайынныдыр чырыдып турар. Ол төөгүлүг документилерни таныжып база чугаалажып көрген чорук совет улустуң политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн болдуруп, политиктиг өөредилгеге оларның сонуургалын аажок улгаттырган. Бо байдалдар партия чырыдыышкынының четкизинге өөредилгелерни шын организастап, ооң амыдырал-биле харылзаазын улам экижидерин партия организацияларындан шыңгыы негеп турар.

«Тыва тудуг» трезинде партия организациязы эрткен өөредилге чылында-ла политөөредилгени бүдүрүлге-биле сырый холбаштырар дээш баштайгы базымны кылган болгаш бо талазы-биле чамдык эки түңнелдерни чедип алган. Эрткен чылын бистиң бүдүрүлгевистиң тус-тус алырларының аайы-биле коммунистиг кижизидилгениң 12 школаларын тургускан. Ол школаларның дыңнакчылары политиктиг билиглерни чедип алыры-биле чергелештир, бүдүрүлгениң чугула айтырыгларын өөренирин, боттарының мергежилин бедидер талазы-биле өөредилгелерни кады чорудуп келгеннер. Ол бөлгүмнерниң пропагандистеринге шыырак билиглиг специалистерни парторганизациязы кирфгилээн. Ооң түңнелинде школаларның хөй нуруузу эки ажылдап, чогуур түңнелдерни берген.

Арматуржуларның өөренип турганы коммунистиг кижизидилгениң школазынга 12 кижи өөренип турган. Ооң пропагандизи эш Райский өөредилгени эки организастап, бүдүрүлге-биле шын холбаштырган. Ооң түңнелинде арматурщиктер боттарының нийти билиин болгаш тускай мергежилин бедидерин чедип алган. Оларның бригадазы коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты чедип алган болгаш бүдүрүлге планын ай санында 120 хуудан өрү күүседип турар. Слесарь-механизаторларның өөренип турган школазының пропагандизи аныяк инженер В. Маадыр-оол кичээлдерни хынамчалыг, эки организастап турган. Дыңнакчылар өөренип эрткен темаларын эки шиңгээдип алганындан оларның бүдүрүлгечи көргүзүглери бедээн болгаш ам коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары деп ат дээш демисежип кирипкеннер. Бызанчыларның школазынга өөредилгелер эки организастаттынганындан ол бригада тудугларны мурнунда чүгле «ортумак» деп үнелел-биле дужаап турганындан ам «эки» деп үнелелге дужаап турар апарган.

Дашчыларның коммунистиг кижизидилге школазының (пропагандизи эш Пеньковский) түңнелдери дыка эки болган. Бо школаның дыңнакчылары политиктиг билиглерни эки шиңгээдип алганы-биле чергелештир, боттарының мергежилин 1—2 разрядка бедидерин чедип алганнар. Дыңнакчылар В. Гамета, А. Петров олар ийиги разрядтан дөрткү разрядче шилчип, анаа ажылчыннар турганындан бригадирлер болуп депшээннер. Ол ышкаш «Тыва тудуг» трезиниң дыка хөй ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары янзы-бүрү өөредилге черлеринге бот-өөредилге-биле өөренип турганнар.

Эрткен өөредилге чылында бистиң коллектививиске политиктиг өөредилге улуг четпестерлиг болганын демдеглээри чугула. Коммунистиг кижизидилгениң 5 школалары өөредилге программазын дооспайн барган. Чамдык Пугачев, Гомолицкий ышкаш пропагандистер кичээлдерни ёзу барымдаалап эрттирип, дыңнакчыларга чаа билиглер бербейн турганындан, дыңнакчылар чыылбастап турган. Оларның өөредип турган штукатуржулары, маляржылары ажылдың нарын чүүлдерин билбезинден боттарының хүлээлгелерин багай күүседип турарлар. Ол ышкаш, инженер-техниктиг ажылдакчыларның, ажылчыннарның элээн хөйү, оларның иштинде чамдык коммунистер база өөредилгеже хаара туттунмаан турган. Боттарының билиин бедидерин күзевес чоруктуң уржуктары Мишин, Осипов, Сандан ышкаш коммунистерниң ажылындан, аажы-чаңындан дораан-на көстүп келген. Оларның өөренмейн, арагалап турганын партбюрога чугаалажып көөр ужурга таварышкан бис.

Эрткен өөредилге чылының дуржулгаларынга даянмышаан, бар турган четпестерден чогуур түңнелди үндүрүп, партия организациязы бо чылын партия чырыдыышкынының четкизин четчелээрин элээн шыңгыы болгаш кичээнгейлиг чорудкан. Коммунистиг кижизидилгениң школаларын бо чылын тудуг участоктарының санында тургускаш, оларның дыңнакчыларын четчелээн болгаш ол школаларның пропагандистеринге дуржулгалыг, шыырак билиглиг пропагандистерни шилип ап, партбюрога бадылаан. Билиг талазы-биле шыырак белеткелдиг кижилерге тудуг экономиказының школазын организастаан бис. Ол школага өөренир күзелин 42 кижи илереткен. Ол школага өөредилге бүдүрүлге-биле шуут харылзаалыг болур болгаш анаа лекциялар номчуурунга, кичээлдер эрттиреринге трестиң эң шыырак билиглиг специалистерин, бүдүрүлгениң чаартыкчыларын болгаш мурнакчыларын киириштирер. Кым кандыг темага лекция азы беседа кылырының планын амдан эгелеп тургускан бис.

Трестиң удуртукчу ажылдакчыларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының элээн хөй кезии бот-өөредилге-биле болгаш дээди өөредилге черлеринге бот-өөредилге-биле өөренир. Ынчангаш билиглерни чедип алырының бот-өөредилге хевиринче бо чылын чугула кичээнгейни салып турар бис.

Политиктиг өөредилгениң кандыг-даа хевиринге пропагандистер-биле ажыл кол рольдуг. Мону барымдаалааш, трестиң клувунга политиктиг чырыдыышкынның кабинедин хөй ниитиниң күжү-биле организастаан бис. Ооң консультантыларынга директору эш Цевелевту баштадыр дээди эртемниг, шыырак билиглиг эштерни киирген. Ол кабинет пропагандистерге хүн бүрүнүң дузазын чедирип, оларның ажылын контрольдаар болгаш бот-өөредилгелиглерге, школаларның дыңнакчыларынга консультацияларны, сүмелерни организастаар.

Бо өөредилге чылында партия чырыдыышкынының бөлгүмнериниң ажылын удуртуруп үндезини-биле экижитпишаан, политиктиг ажылдың өске хевирлерин партия организациязы калбаа-биле ажыглаар.

Эрткен чылдың эки дуржулгаларын ажыглап, четпестерни шиитпирлии-биле чайладып турган база политиктиг өөредилгени амыдырал-биле, ажыл-агый сорулгалары-биле холбаштырып турган, партия чырыдыышкынынга өөредилгениң, черле идеологтуг ажылдың деңнелин чаа бедик чадаже көдүрбүшаан, коллективтиң мурнунда турар сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээрин хандырары партия организациязының кол сорулгаларының бирээзи болур.

Н. ФИЛИМОНОВА,
«Тыва тудуг» трезинде
партбюро секретары.

Аныяк фельдшер

Чөөн-Хемчик районнуң Иймеде эмнелге салбырының ажылы моон мурнунда багай турган. Кызылдың медицина училищезин дооскан комсомолчу уруг Ондар Шаравии бо чылдың июнь айда ону эргелекчилеп ажылдап кирген. Аныяк уруг келген дораан-на ооң ажылын сегидер дээш дидими-биле сегирип алган.

Ол эмнелге салбырының ажылы ам мурнукузундан көскүзү-биле экижээн. Иелер божуур болгаш аарыг улустар чыдар өрээлдерни ында кылган. Эмнелге салбырының иштн үргүлчү арыг-шевер. Аарыг кижилер эмнелгеге чыда эмнеткеш, сегип чанып турарлар. Аары-биле аараан чамдык кижилерни район төвүнде эмнелгеден машина эккелдиргеш, анаа барып эмнедири-биле чорудуп турар.

Ондар Шаравии чалаашкыннарже үргүлчү чоруп турар. Ол ышкаш, малчыннар аалдарынга болгаш сүт-бараан фермаларынга неделя санында-ла барып турары анаа чанчыл апарган. Малчыннарга болгаш суурнуң чурттакчыларынга медицина темазынга лекция, беседаны доктаамал чорудуп турар. Ам ол СЭКП-ниң Программазының төлевилелин чонга пропагандалап турар.

Ол эмнелге салбырының кышка белеткели эки шынарлыг доозулган. Аныяк фельдшерниң онаашкан ажылынга кызымак кежээзин колхозчулар мактап чугаалажып турар.

М. АРАКЧАА,
О. ШАКТАР.

Балыкчыларның чаа чүүлү

Камчаткага 21 чыл ажылдап келген үезиниң дургузунда Владимир Данилович Блинов анаа балыкчыдан балыктаашкынның инженеринге чедир орукту эрткен. Могаг-шылаг чок чогаадыкчы-шинчилекчи ол кижи балык тударының чепсээн үргүлчү болбаазыраңгайжыдып турар В. Д. Блиновтуң саналдап кииргени каттыштыр кылган ваерлер, онзагай тургузуглуг снюрревод, океан сейнерлеринге хереглээр камбала тралы колхозчу флоттуң чепсээ болуп турар. Бодунуң дыка хөй чогаадылгаларынга колхозчу инженер автор херечилелдерлиг болуп турар.

Үстүү чурукта: Владимир Данилович Блинов (ортузунда) чаа снюрреводтуң тургузуу-биле трал мастери Борис Дмитриевти болгаш штурман Геннадий Кузубту таныштырып тур.

Чурулга болгаш скульптура — сейнер капитанының дузалакчызы Владимир Отачкинниң ынак ажылы. Далайны, балыкчының күш-ажылын көргүзүп турар чуруктарның сериязын, күш-ажыл талазы-биле бодунуң эштери — балык тудукчуларының, капитаннарның бүдүрүлгечи портреттерин тургузарынга балыкчы-чурукчу хөй үени үндүрген.

Ажыл болгаш чурулгага хандыкшыл Владимир Отачкинниң шыңгыы өөрениринге шаптык болбайн турар. Ол дээди өөредилге чериниң кирип өөренир студентизи.

Адаанда чурукта: Владимир Отачкинниң этюдтар чуруп олурары.

Фотолар Ю. Муравин биле Е. Кассинниң.

СЭТА-ның фотохрониказы.

— Ындыг-дыр. Бир угаан эки, ийи угаан оон артык. Харын дуржулгавысты солчуп, аравыста социалистиг чарыштың керээзин тургускаш, удур-дедир хынажыылы, дарга—дигеш Үрүле Лопсанчапче холун сунган.

— Чаа, харын ынчаалы, менди чаагай! — дээш Лопсаңчап база-ла холун сунгаш, хол туттуп байырлашкаш, машиназынче базып каан...

10.

— Ат болган, канчаар кончуг чоор. Ол Новосибирск деп чер кайы хире ырак чүве ирги, чүнүң-биле ынаар баар чоор. Хөвүсту чаасказын ажырбас-ла боор сен аа?..

— Чурук-хөрүктү көөрге ол хоорай ындыг-ла ырак эвесте көстүр, ындыг-даа болза чораан эвес, канчап билир ону. Кызылга чедир машина-биле алды-ла шак, а оон ол Новосибирскиге чедир ужар-хеме-биле дөрт-ле шакта чеде бээр чүве дээнигай. Мал дугайын сагыш човава, харын ол чугула хуралга баргаш, солун чүведен дыңнап кел. Харын орукка, ол хуралга кандыг эдик-хеп кедер сен?

— Торгу додарлыг, хураган кежи тонум, мындаа садып алган часкы пальтом, куу костюмум шак-ла ынчаар кеттинип алзымза ажырбас боор ала?

— Ажырбас-ажырбас, хөйнүң аразынга ындыг кончуг каастангаш чоор сен, көшкүн, дөмей-ле сонуургай бээр кижи тыптып кээр эвес — дигеш, Кандан — ха-ха-ха! — деп каттырып каан.

— Ыа, бо ашактың ыятпас деп чүвезин. Маңаа болза мал-маган ажаап тургаш, шынап-ла, каастангаш канчаар, сээң баарыңга көөргеттинер эвес, харын чон аразынга эки каастаныр-ла болгай. А кым көөр, көрбезин ынчаарда көргей бис аан — дигеш Үрүле база-ла каттырган.

— Чаа, мен хөй көргеш келийн, кожуундан Маадының машиназы келир чыгаан боор, дүрген белеткен.

— Адыр-адыр, бо чү-хөөмнү кая суп алыр кижи боор мен. Даалыңнап алырга болур чүве бе моң?

— Даалын деп чүң боор. Бо тудалыг аптараны, бо шагныы-биле алырга, чемоданны иштеп алыр-ла болгай.

— Шында-ла, машиналаар кижи ону алза дээре болгаяан, барба-даалыңны-даа канчаарлан — дигеш Үрүле чемоданда-ла барган. Кандан бажыңдан үне халаан. Үрүле чемоданны алгаш, иштинде чүвелерни өске аптараже хостап суп алгаш, сагыжында «мени кел дээн кандыгаайлыг хурал боор, анаа кымнар олуржур чүве ирги, чүве чугаала дизе-ле ат болдум» деп боданмышаан, чыгдынып-ла турган. Алза чогуур чүү-хөөзүн чемоданнап алган. Оозун тык кылдыр шоочалааш, боданып олура, бажыңының иштин дескиндир көрген. Эки болзун дээн ышкаш, март айның кылагар хүнү үш сонганы өттүр көрүп, өрээлди чайынналдырып турган. Шалазын, сонга ыяштарын дозулап будаан, шалада хевистер чаткан. Даараныр машина, ырлаар хааржак, радиоприёмник, ийи улуг, ийи бичежек демир оруннарның кырында бо шагның шокар хээлиг энчээ, куш дүгү сыртыктар, доллур аяк-сава салып каан сава шкавы, агартыр чугайлап каан ханаларда В. И. Ленинниң, Н. С. Хрущевтуң портреттерин азып каан. «Ол хуралга Хрущев дарга келир ирги бе, бир эвес келзе, чоогундан канчап көөр, бүгү Тываның иелериниң мурнундан, эрге-шөлээ чок чораан арат бистерни бо хире чаагай амыдыралдыг кылдыр сегидип каан партияга болгаш чазакка чүректиң ханызындан үнген байырны чедирериниң аргазы бар ирги бе» деп боданып олурган.

Маады район төвүнден чиик машиналыг чедип келирге, кожазын үдээр дээш чоок-кавызының хамык-ла кадарчылары сөктүп келген, чамдык кадайлар Үрүлениң кедип алган хевин эткен, суйбаан, бистиң кожавыс ол хире харысалгалыг черге шевер четсин дээн ышкаш, ажин пат-ла кайгаан, магадаан турганнар.

— Чаа менди-чаагай, эштер! — дээш Үрүле машинага олурупкан. Чолаачы ооң чемоданын олуттар артынга салып каан.

— Байырлыг, байырлыг! Көпсөөкчүлерниң байырын ол баар хоорайның чонунга чедирер эвеспе. Хуралга эш Н. С. Хрущев дарга келзе бистер, өдүрээн чассывыеса-даа, хөлүн часпас бис деп чүвени чугаалаар эвеспе — деп, колхоз даргазы Эрес-оол чагаан.

— Көрген, дыңнаанының эки шээжилеп чораш кээп чугаалап бээр эвеспе. Партия эге организациязының секретары Адыгбай база-ла ынчаар чагаан турган.

— Чаа-чаа — деп, Үрүле бажын доңганнадып чорунда машина ыңай-ла болган.

11.

Алды хонганының соонда Үрүле чедип келген. Ооң солун чугаазын дыңнаар дээн эр, херээжен улуг-биче колхозчулар Көп-Сөөктүң суурун долган — улуг наадым-на. Кижи болган-на Үрүлени чап-чаа-ла көрген ышкаш, ооң чанынче кээп, кайы хире чорааның, чүнү көргенин, билгенин айтырар, мырай салдынмастаар мындыг болган.

— Чүү дээр ону, ат чүве-дир ийен, кончуг-ла солун чүве-дир, канчаар боор ону!—дигеш, Үрүле бодунуң бөрүксүмээр чаңы-биле ыыт чок олурда, чыылган колхозчулар ооң-биле доктаар эвес:

— Моон чүнүң-биле, канчаан четтиң, ол хоорай бистиң Кызыл-Даг суурдан кайы хире-дир, каш кижи чордуңар, кымның-биле ужураштыңар — дээш оон-моон «байысаап-ла» турганнар.

— Орта чугаалай аар кижи боор мен бе, эштер! Угаан-сагышта бар-даа болза чугаалаар дээримге сөс тывылбас-тыр—дигеш, деридип олурар арын-бажын чодарынга Үрүле өй олурган.

— Ооң бичии-даа болза чугаалап берип көрүңер. чер-ле солуну кончуг болгай— дээш колхозчулар салдынмастаан. Үрүле арай боорда ийилеп, бирээлеп чугаалап эгелээн:

— Чү боор, Тээлиден самолётка олурупкаш, корга-корга олурумда бир эш—адаавыста Кызылды көрүңер, утбай—дээрге, кижи уштунуп чаштай бээр ыйнаан дээн бодалым-биле, так туттунуп алгаш харап көөрүмге, адаавыста шыдыраа хөлү дег сан-дорт кудумчуларлыг, оттуг-ыяштар чыскаай салып каан ышкаш шугумнар көстүр, кудумчу ынчаар көстүр ышкаш чүл, эштер.

—Ана ат-ла чүве-дир аа!—деп бир кадай магадап, кайгап чугаалаан.

— Ол-бо харап, корга-карга аарак чорумда, чиигеш-чаагаш, тик-так дээн соонда черде хонупкан, тергелештир кезек маңнап чораш, ужар-хеме тура дүштү. Ооң даразында хаалгазы ажыттынды — олурганнар үне базыптывыс. Кызылдың ужар-хеме хонар черинге хөй-ле кижилер чыылган болду. Канчалгаштың-на көөрүмге, райком секретары Ооржак Бокбайолович Биче, Кызылдың даргалары, таныыр, танывазым эштер турлар. Ыңай-бээр көөрүмге, бистиң суурувуста эң улуг бажыңдан бедик-даа, узун-даа ийи ужар-хемелер тур.

Чап-чаа ужуп келгенивис самолёдувус улуг деп бодаан мен, чүү катканым, улуг бел чанынга турган байлаң-на тур оң—дээрге дыңнакчылар чирт кылдыр каттыржыпканнар.

— Оон-оон?— деп, дөспестер магадап манаан олурганнар.

— Оон чүү боор, ол-ла хамык даргалар, ооң иштинде Чөөн кожууннуң Баян-Тала сумузу, «Октябрь 30 чылы» колхозтуң хойжузу, Күш-ажылдың Маадыры, мындаа чаа-ла биске чораан Ооржак Лопсаңчап база, доозавыс ол «белдерге» олуруптувус. Таныш аайым-биле Лопсаңчап-биле кожа олуруп алдым. Самолёттуң иштинге кире бээрге ана кайгамчыктыг: кижи бүрүзү тускай чымчак сандайларлыг, кижиниң бажы чөленир черде, сандайлар баштарында ак хар дег, чуп каан хаптар кедирген. Кыдыында бичежек буржуунактыг өөктүг базыптарга сандай ойталай бээр, кижиниң туразы билир: удуп-даа болур, хөңнү булганза кузар тускай саазын шоодайларлыг, шеверленир черлиг, анаа амыр чүве-дир ийен!

— Хаа, ана амыр чүве ышкаш чүл!—деп бир оол безин алгыра каапкан.

— Болбаазын техника ындыг болбайн канчаар, хей черге сускуннавайн, эштиң чугаазын будулдурбайн көрүңер, эштер—деп Эрес-оол олурганнарга чагып олур.

— Ийет-ийет, эштер, оон башка болар аймай бээр чадавас, ыттавайн көрүңер, солун-дур, дыңнаары чугула — деп Адыгбай Эрес-оолду деткээн.

— Ужар-хемевис агаарже көдүрлүп үнген дараазында-ла аныяк уруг калбак демир иштин доллур конфет оваалап алган келди. Мээн чанымга келгеш чүве-даа чугаалаар, алыңар дээни-ле ол боор,—мен-даа тодуг, чивес мен—дээримге, эш Лопсаңчап харын:

— Алыңар, алыңар, ону чиирге кулак дуглаттынмас, аарбас боор чүве—дээрге ап алдым. Шында-ла, ол конфетти соруп ажырарга кулак дораан-на анаа апаар чорду.

Оон үр болгаш четтиңер бе?

— Олурганывыс хемениң башкарыкчызы демги уругнуң берген конфедин соруп, ынчаап-мынчаап чорувуста-ла—Новосибирск! — дээн чугаа үнду. Куду көөрүмге, туман аразында дырлаңнап бады барган хемниң ийи чартынында, кыдыг-кызыгаары көзүлбес хоорай чатты берген чыдыр. Көөрге Кызыл-ла: оргу кудумчуларлыг, оттуг-ыяш хааржактары дег бажыңнарлыг. Ындыг-даа болза караңгы, чамдыызы сарыг, бир чамдыызындан шуут-ла чалар от бүлгүртүп үнүп турар, улуг хоолайлар-ла көвей болгаш дескиндир, хоорайның иштинде куу-даа, сарыг-даа ыяштар-ла көвей, ана Бай-Тайганың кырында кара булут-ла.

— Охаай, оон-оон?

— Ужар-хемевис-даа хонду-ла. Аксы ажыттынды. Улуг терге чаданы кажан иргин эккеп кааны ол чүве, ону куду бадыптывыс. Үнүп келиривиске, хурал эрттирериниң харысалгалыг эштери-ле ол боор, бисти уткуп алгаш, ол-ла дораан чиик машиналар чанынче алгаш бардылар. Олуруптувус. Ыңай-ла болду. Хоорайга ханыладыр кирдивис-ле. Бажыңнар дээрге беш, он каът, аразы тудуш, дура кашпалы-ла, чүгле дээр көстүр. Кудумчузун кылайтыр аштап каан, машина сирлеш-даа дивес. Кижи кылаштаар кудумчужугаш бир аңгы, машиналар удур-дедир каржып эртер делгем кудумчунуң ийи кыдыында, ортузунда ыяш тарып каан, кижи дээрге кымыскаяк-ла. Демги агаардан көргенивис калбак хемивисти көвүрүгтүлеп каан, ону кеже халааның соонда чап-чаа тудуп каан дөрт каът бажың чанынга машинавыс тура дүштү. Оон демги-ле уткуп келген эштер хамык-ла чүвевисти, кижиге-даа тудуспайн көдүргеш, бажыңның иштинче угландыр кылаштаарга соондан базыптывыс.

— Хаа-хаа!—деп база бир кижи таалаашкынын илередип, ыржымны үреп үнген.

—Ийи кижи санында-ла аңгы-аңгы өрээл. Бистер Тожу кожууннуң райкүүскомунуң даргазы Сенди-биле кады чурттап турдувус. Чемненир черивис база-ла тускай, допчулаарга, чаш уруг дег, холдан тудуп алгаш, эдертип чораан-биле дөмей-дир ийен...

— Хөй кижи чордуңар бе?

— Даргаларның чугаазын алырга, Тываның хамык кожууннарындан 60 кижи ийи ужар-хеме-биле барган чордувус.

—Ол чогум, силерниң барганыңар чүнүң хуралы боор, ужурун таптыг билип алдыңар бе?

— Оо, ол-даа онза солун хурал. Бүгү Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң кедээ ажыл-агыйының мурнакчыларының, намның Төп комитединиң болгаш Совет чазааның доктаалы-биле чыылдырган хуралы дээр чорду. Ук хуралдың киржикчилери ийи муң ажыг кижи.

— Ынча хөй кижи кая чыглыр чүве боор, ийи муң кижи дээрге бистиң сумунуң бүгү чонундан безин көвей ышкаш чүл.

— Новосибирск хоорайның кол кудумчузунда, узуну та кайы хире чүве, кижи билир эвес, кылаштап чорувуста, дээвири хүнге кыланайнып турар, өг хевирлиг бажың бар. Ону Новосибирскиниң театры дээр, хурал анаа болган. Хуралды ажыдар дээн хүннүң эртенгинин 8 шактада ол «өгже» кириптивис. Ана ат-ла чүве, базар чер безин тыппайн, эштер Сенди, Норбу суглардан так туттунупкаштың базып чор мен. Ол аразында артымда кижи-ле тырткылаар—көөрүмге Лопсаңчап.

— Мынаар, дарга чанынче чоокшулап олурза дээре боор, хурал даргаларының аразынга олурар дээр чүве чорду. че, базыптаалы—дээш колдуктай чедип алгаш кылаштапты. Каш дапкыр улуг-биче өрээлдер эрткеш, шала караңгы шөйбек өрээлге чедип келиривиске, хамык-ла эр, херээжен даргалар хайнып-ла тур. Кижи таныыр эвес, бистиң Тывадан хурал даргаларынга Салчак, Михаил, Зайцев, Лопсаңчап беш кижи кирген бис. Эжен-не бойнаан, ол-ла хөй кижиниң аразында улуг даргавыс бо-ла базып тур.

— Ол кым боор?—деп бир-ле дөспес эр айтыра каапкан.

— Эш Хрущев. Улус аразы-биле бүдүү чоокшулап кылаштай бергеш, мырыңай базым черден көрүп тур мен...

— Оон-оон?..

— Ол хүн март 8 чүве-ле болгай. «Эш Хрущев-биле чурукка тыртырар кадайлар бээр, бээр» дээрге, чеде бердим. Кезек кижилер долганды-ла олурупкан, эш Хрущев—ортузунда. Ол, бо аңгалап турумда, ол дарга тура халааш, холумну туткаш, чүве-ле чугаалап турар. Мендилээни-ле ол боор оң деп бодааш:—Экии, экии!—дидим. Холумну олчаан-на салбайн, ол дарга чанынга олуртуп алган, канчаар аай-бажын-даа тыппайн эгенген, човааным — сугда ыяш-ла.

(Төнчүзү 4-кү арында).

Чепсеглениишкинни дүжүрер талазы-биле ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың төлээлериниң аразында чугаалажыышкыннар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). ССРЭ-ниң КНО-да доктаамал төлээлекчизи В. А. Зоринге баштаткан төлээлери биле президентиниң тускай чөвүлекчизи Джон Макклойга баштатканы АКШ-тың төлээлекчилериниң аразынга чепсеглениишкинни дүжүрер талазы-биле ужуражыышкыны сентябрь 6-да болган. Ужуражыышкын доозулган соонда даразында совет-америк дыңнадыгны корреспондентилерге дамчыдып берген: моон мурнунда Совет чазак биле АКШ-тың чазааның аразында чедип алдынган дугуржуушкунга дүүштүр чепсеглениишкинни дүжүреринге, чогуур органга чугаалажыышкыннарны катап эгелээринге хамаарышкан айтырыгларның талазы-биле санал-оналдарның солчуушкуну бо чылдың сентябрь 6-да катап эгелээн. Ол органның составын дугуржур ужурлуг.

Бразилияда байдалдың дугайында

РИО-ДЕ-ЖАНЕЙРО. СЭТА-ның корреспондентизи М. Артюшенковтуң дамчыдып турары болза, Бразилияның найысылалынга Жоао Гуларттың ээп келгениниң соонда чуртта байдал чоорту таарымчалыг болуп бар чыдар. Бразилия аар политиктиг кризисти колдуунда ажып эрткен дээрзин парлалга болгаш политиктиг ажылдакчылар санап турар. Ам бо үеде чаа чазакты тургузар талазы-биле ажылды күштелдирерин үргүлчүлеп турар. Гуларттың медеглээнин ёзугаар алырга ол чазак коалисчи чазак болур. Бразилиа хоорайдан келген дыннадыгларда солуннарның демдеглеп турары болза, политиктиг партияларның ортузунда эң чидиг демисел премьер-министрниң албан-дужаалы дээш чоруп турар. Ол албан-дужаалга кым олурарыл дээр дугайында дугуржуушкун мынчага чедир чедип алдынмаан. Журналистер-биле беседазынга Гуларттың демдеглээни болза, даштыкы политиканы премьер-министр-биле болгаш кабинеттиң кежигүннери-биле кады чорудар мен дээн.

Сентябрь 7-де бразил улус бодунуң национал байырлалын — Бразилияның хамаарышпас чоруунуң Хүнүн демдеглеп эртирген. 139 чылдарның мурнунда бразил улус Португалияның 300 чылда туруп келген колониалчы дарлалын ап октапкан болгаш бодунуң төрээн чуртунуң хамаарышпас чоруун чарлаан.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Информас агентилелдериниң Бразилиядан дыңнатканын ёзугаар алырга, Бразилияның президентизиниң албанынга Жоао Гуларттың киргениниң байырлалы болган.

Афганистан биле Пакистанның аразында дипломаттыг харылзааларның үзүлгени

КАБУЛ. (СЭТА). Пакистанның девискээринде афган консуль болгаш садыг төлээ черлерин хаар дугайында моон мурнунда пакистан чазактың чаңгыс талалыг шиитпири-биле холбаштыр афган чазак ол турушту катап көөр деп саналды бижээн нотаны Пакистанның даштыкы херектер министерствозунга чорудуп берген. Бир эвес пакистан чазак бодунуң туружун катап көөрүнден ойталаар болза, Пакистан-биле дипломаттыг харылзааларны үзеринге Афганистан таваржыр апаар дээрзин ол нотага айыткан турган.

«Ислах» дээр солунда парлап үндүрген албанның медеглелинде айтып турары болза, Пакистанның чазаа бодунуң туружун катап көрбээн болгаш сентябрь 6-да Пакистанның элчини бодунуң чазааның хүлээп көрбейн турар туружунуң дугайын Афганистанның даштыкы херектер министерствозунга медээ кылдыр дыңнаткан.

Медеглелде чугаалап турары болза, оон ужуру Афганистанның Карачиде элчин чери бодунуң хүлээлгелерин күүседиринден сентябрь 6-дан эгелеп соксаан дээрзин санап, ол дугайын Пакистанның даштыкы херектер министерствозунга албан ёзузу-биле медеглээн.

(СЭТА).

Хостуг немец аныяктарның эвилелиниң кыйгырыы-биле

БЕРЛИН. (СЭТА). АДН агентилелдиң дыңнатканы-биле алырга, Герман Демократтыг Республиканың бүгү округтарындан 70 муң аныяктар Улустуң национал армиязынга эки-тура-биле киреринге боттарының күзелдиниң дугайын медеглээн. Каш неделяның мурнунда «Хостуг немец аныяктарның эвилели» деп аныяктар организациязы ажылчын-тараачын күрүнениң чедиишкиннерин камгалаарынга ам-даа идепкейлиг киржир деп аныяктарны кыйгырган.

Хадрамаутта национал-хосталгалыг шимчээшкин

КАИР. (СЭТА). Мурнуу Аравияның Лигазының Каирде төлээлекчи чери медеглелди парлап үндүрген. Аравия чартык ортулуктуң мурнуу чүгүнде англи протекторат — Хадрамаутта хосталгалыг шимчээшкин шиитпирлиг үе-чадаже кирген дээрзин ында чугаалап турар. Ибн Гейли шивээниң чанынга болган сөөлгү тулчуушкуннуң үезинде патриоттарның чепсектиг күштери англи ажелекчилерге улуг когаралды чедирген — колонизаторларның 60 солдаттары болгаш офицерлери өлүрткен болгаш хөй санныы балыглаттырган.

Сөөлгү тулчуушкуннарның түннелинде дайзынның ниитизи-биле 140 хире солдаттарын болгаш офицерлерин узуткап чок кылган.

БОННГА, ВАШИНГТОНГА ЧАҢГЫС ЭПТИГ СОГУГ

Каттышпаан чурттарның Белградка болган конференциязының түңнелдерин даштыкы парлалга калбаа-биле чырыдып турар.

ГДР-ниң найысылалының бүгү солуннарының чаңгыс эп сеткил-биле демдеглеп турары болза, конференцияның киржикчилери 25 чурттарның төлээлекчилери герман айтырыын тайбың шиитпирлээр дээш саналдаан.

Ылангыя конференцияның киржикчилери чугаалажыышкыннарны чорударынче кыйгырган дээрзин «Нейес дейчланд» солун демдеглээн.

Герман болгаш барыын-берлин айтырыгларын тайбың арга-биле шиитпирлээр күзелин Белград конференцияга хүлээп алдынган документилерде илерeгейлеп турар деп «Юнге вельт» солун бижээн. Ол боттуг үнелээшкинге дүүштүр герман болгаш барыын-берлин айтырыгларын чугаалажыышкыннарның дузазы-биле таарыштыр шиитпирлээрин сүмелээн дээрзин ол солун үргүлчүлеп бижээн.

«Дер морген» солуннуң демдеглеп турарын ёзугаар алырга, конференцияның декларациязы болгаш Белградка болган чугаалажыышкыннар «Хальштейнниң угаазылал чок доктриназынга» болгаш бонн эрге-чагыргаларның ажелекчи планнарынга өлүмнүг согуушкун болур.

Моон-биле кады солуннарның демдеглеп турары болза, конференцияның чорудулгазы болгаш оон хүлээп алган документилери шиитпирлеттинмээн айтырыгларны күштүң дузазы-биле таарыштырарынче, ыйыышкынче болгаш өнчүк-чөнгээже угланган Вашингтоннуң, Бонннуң болгаш өске-даа империалистиг чазактарның бодалынга тодаргай ойтур шавыышкынны конференцияның киржикчилери берген дээр дугайын херечилеп турар-дыр.

Чехословакияның, Болгарияның, Польшаның болгаш социалистиг лагерьниң өске-даа чурттарының парлалгазы Белград конференциязының түңнелдерин делегей байдалын чидиглендирип турар күштерниң чаа аштырыышкыны кылдыр үнелеп көрүп турар.

Буржуаз парлалга конференцияның түңнелдерин ооргатан өске янзы-биле көрүп турар. Чижээ, англи буржуаз пропаганда болза, дайын калчаараашкыныаның өскүдериниң талалакчыларының, бужар колониалдыг системаның артыышкыннарын узуткаарының удурланыкчыларының идегелдерин конференцияның киржикчилериниң бадыткавайн барган фактыга илези-биле дүвүреп турар. Оон кордалы чүде турганыл дизе, каттышпаан күрүнелерни советке удур кампанияга «киир тыртып алыры» чедип алдына бээр боор деп идеген турганында деп чүве билдингир болгай. Боттарының кордаашкыннарының буурап дүшкенин билгеш, буржуаз тайылбырлакчылар каттышпаан чурттарның төлээлекчилериниң бодалдарында херекке ап көөр хире чүү-даа чок деп чүвениң дугайында шуугаазынны көдүрүп үндүргеннер.

Атомнуг чепсектиң шенелделериниң өске-даа хевирлериниң херек кырында ажык болдурар байдал-биле ядролуг шенелделерни хоругдаарынче англи-америк «кыйгырыгның» дузаанга каттышпаан күрүнелерниң төлээлекчилериниң дүшпээнинге хорадаан «Йоркшир пост» солуннуң шуут медеглээни болза, «бир эвес ол санал Белградта чыылган нейтралдарның таарымчалыг бодалын болдурбаан чүве болганда оларже дүкпүрер херек».

«Дейли телеграф» солун Белград конференциязының киржикчилериниң парлап үндүрген дыңналыын «каас-хоя болгаш чөнгээлиг чүве-дир» деп адаан.

Ол саттынган буржуаз парлалгага чүнүң-биле харыылап болурул?

Буржуаз парлалга бодунуң калчаараашкыны-биле төөгүнүң чорудулгазын арага доктаадып шыдавас. Дайынны тайбын тиилээр, бужар колониалдыг система узуткаттынар.

Болгарияның Улус Республиказында сөөлгү чылдарның дургузунда кылымал ийи муң ажыг улуг, ортуман болгаш бичии суг шыгжамырларын тургускан. Суг шыгжамырларының районунда ажылдап турар улуг электростанциялар дайын мурнундаагызындан 20 катап хөй электроэнергияны ам чуртка берип турар.

Чурукта: «Студен кладенец» дээр суг шыгжамырының плотиназы. ФОТО болгар телеграф агентилелдии.

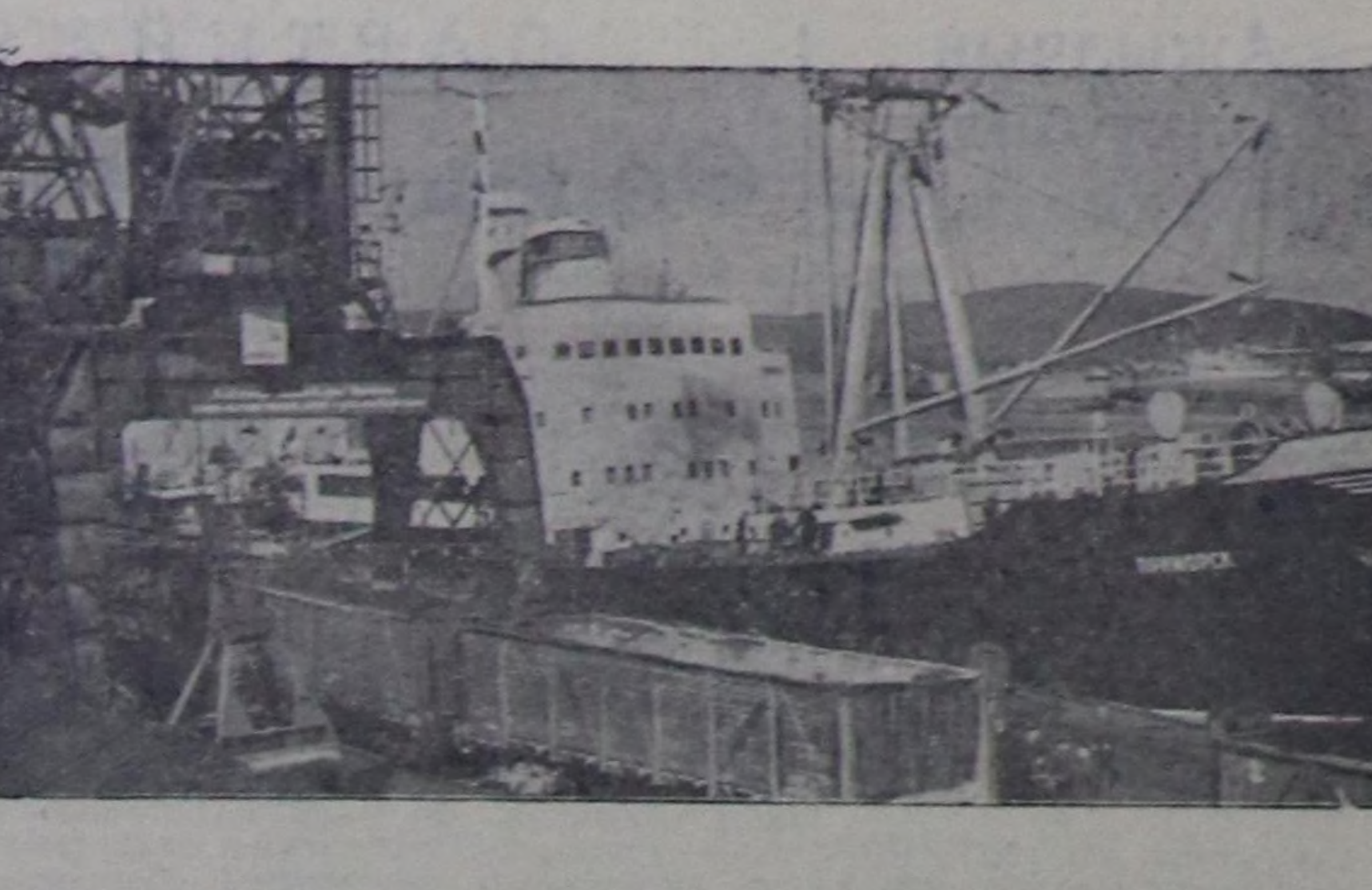

Мурманск область. Совет садыг флодунга чаа суднолар соксаал чокка немежип турар.

Чоокта чаа Мурманскиниң арктиктиг пароход чери ГДР-ниң Ростокта суднолар бүдүрер черинге кылган «Приморск» деп чаа теплоходту алган.

Чурукта: «Приморск» теплоход Мурманск садыг флодунда. СЭТА-ның фотохрониказы.

РСФСР-ниң Дээди судунуң пленуму

Сентябрь 7-де Россия Федерациязының Дээди судунуң пленуму социалистиг өнчүнү оорлаар чоруктарга хамаарышкан херектерниң талазы-биле суд практиказының дугайында айтырыгны чугаалажып көрген. РСФСР-ниң Дээди судунуң даргазының хүлээлгезин күүседип турар В. В. Крюков, РСФСР-ниң прокурору А. А. Круглов, РСФСР-ниң юстиция министриниң оралакчызы Н. С. Прусаков болгаш өскелер-даа боттарының саналдарынга күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң өнчүзүн оорлаар чоруктарның дугайында херектерни шиитпирлээр үезинде судтар күштүг турар хоойлуларны колдуунда шын боттандырып турар деп демдеглээннер. Моон-биле кады оорлакчыларга көргүзер кеземчени барымдаа чокка чиигедип, кемниг үүлгедиглерни шын эвес онаап турарының фактыларын болдуруп турар. Тус-тус кижилерниң кемниг ажыл-чорудулгазын болгаш оорлаар чорукка дөгүм болган байдалдарны четче эвес илередип турар.

Садыгда, кооперацияда, колхозтарда, совхозтарда болгаш белеткел организацияларында оорлаар чоруктарның дугайында херектерни көөр үезинде судтарның ажылында бар улуг четпестерже онза кичээнгейни пленум көрүндүрген.

РСФСР-ниң кеземче болгаш кеземче-процессуаль кодекстилерниң чогуур чүүлдерин шын боттандырып тургаш, күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң хөреңгизин оорлаар чоруктар-биле шиитпирлиг демиселди чорударын, а социалистиг өнчүнү онза хөй хемчээлге оорлаан кижилерге хамаарыштыр «Онза айыылдыг кемниг үүлгедиглер-биле демиселди күштелдирер дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1961 чылдың май 5-те Чарлыын ёзугаар шииткелди онаарын судтарга пленум хүлээткен.

(СЭТА).

КИНОФЕСТИВАЛЬ

Кызылдың делгем экранныг «Каа-Хем» кинотеатры **СЭКП-ниң XXII съездизинге** уткуштур «Чаагай чоруктуң болгаш кижилерниң аас-кежииниң ады-биле» деп ат-биле уран чечен киноларның фестивалын сентябрь, октябрь айларда чорударын шиитпирлээн.

Кинофестиваль даарта, сентябрь 11-де «Ленинниң путевказы-биле» деп кино-биле эгелээр. Бо айда «Чүс чылдың чажыттары», «Дайзынның шуурганы», «Балтиканың депутады», «Иван Рыбаков», «Баштайгы шенелделер» 1, 2 сериялары, «Киев чурттуг кыс» 1, 2 сериялары. Октябрь айда «Салгакчылары», «Дугуй кырында шивээ», «Билдингир кижи», «Өске төрел», «Андарган кур чер» 1, 2, 3 сериялары, «Аяс дээр» деп кинолар үнер.

Кинолар эгелээриниң мурнуу чарыында партияның чаа Программазының болгаш Уставының төлевилелдериниң дугайында лекциялар номчуур, бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнериниң концерттери болур.

К. ТҮЛҮШ.

БӨГҮН „ТУВИНСКАЯ ПРАВДАДА“

Бирги арында **«Совет-индий найыралдың митингизи»** болгаш **«Болгар өңнүктерге чүректиң ханызындан байыр чедириишкини»** деп аттарлыг СЭТА-ның дыңнадыглары. **«Тараа фронтузунда маадырлыг чорук»** деп корреспонденция («Межегей» совхозга комбайнер эш Леоновтуң коллективиниң күш-ажылчы тиилелгезиниң дугайында). **«Бөгүн — танкистер хүнү»** деп ат-биле бистиң област чурттуг танкисчи дайынчыларның чагаазын парлаан. «Сталинградгидростройнуң» кол инженери Ю. С. Абрамов-биле СЭТА-ның корреспондентизиниң беседазы.

Ийиги арында **«Съезд мурнуу чарыының индири»** дээн ниити ат-биле Улуг-Хем районда Жданов аттыг колхозтуң даргазы Б. Кошкар-оолдуң **«Коммунизмче колхозтар дамчыштыр»** деп чүүлүн парлаан. В. Санаа **«Ажыл-херекти билири-биле удуртур»**, Кызылда музыка школазының директору А. Пановтуң **«Бистиң кижи бүрүвүс боданыр ужурлуг»** деп чүүлү.

Үшкү арында областа тараа ажаап алыышкынының дугайында материалдар. **«Айтырыңар — харыылап бээр бис»** деп ат-биле **«Кызыл — Тыва автономнуг областың төвү»** деп чүүл парлаан.

Дөрткү арында даштыкы болгаш иштики информациялар.

Обласка АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Кызылдың агаар-бойдус шинчилээр станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн обласка булуттагылап каап турар, чаашкын шоолуг эвес хүн болур. Хат өй-тавында. Агаарның температуразы: обласка — 13—18, а Кызылга —15—17 градус чылыг.

КҮШ АЖЫЛДЫҢ МААДЫРЫ

(Төнчүзү).

— Аттыг-ла аас-кежиктиг болган-дыр силер але?

— Ат чүве болбайнаан. Оон хурал-даа эгелээр дээн. Хурал даргаларының столунуң артынга барып олурар дээш базыптарывыска демги улуг даргавыс Лопсанчап бис ийини чанынга аппарып олуртуп алды. Сес билир эвес, аяның көөрге, хамык-ла областарның мурнундан кандыг ажылдап турарын, моон соңгаар канчаалдыр ажылдааш, намның 22 дугаар улуг хуралының чедиишкинниг уткуурун-на илеткеп турар ышкаш болган. Бистиң областың мурнундан Салчак даргавыс илеткээн болгаш школачы Тыртый-оол база санал берген. Үш хонукта хуралдаалааш, бүгү Сибирьниң ажыл-ишчилеринге кыйгырыг хүлээп алган бис. Ук хуралга киришкен область азы республика санында хүлээлгези аңгы-аңгы болур, бистиң областың хүлээлгези база-ла улуг чорду. Оон хурал-даа төнген. Тывадан барган 60 төлээлер бис, эш Хрущев база оон ынай ийи даргалар-биле кады чурукка тырттырып алдывыс.

— Эш Хрущевтуң ниити байдалы кандыг ышкаш-тыр, кадыы, кадыы аан?

— Улгады бергени-ле илдең. Ындыг болза-даа, эрези, шудургузу кайгамчыктыг. Индир кырынга үнүп келгеш чүве чугаалап турарын алырга, кол утказын эштер өчүлдүрүп олурган чүве, магалыг-ла-дыр. Бодум кара угаан-биле бодап көөрүмге, Төрээн чуртувустуң арат чоннуң, бистиң намның хөрээ дээш карак-кызыл-ла ажылдап турар дарга чүве-дир. Чугаазында үлетпүрнү-даа, анаа даянгаш кедээ ажыл-агыйны сайзырадыр, анаа даянгаш делегейниң кырынга тайбынның херээн камгалаар, ол-ла бүгү сорулганы күүседирде, кижи бүрүзү онаашкан ажылын эки чорудар болза ам чүве бүдер деп-даа турар чорду.

—Ол-даа шын. Кым кижи бүрүзү-ле онаашкан ажылын ак-сеткилдиг боттандырып, планнарын күүседип турар болза, колхоз, совхозтуң, районнуң, областың, республиканың ажылы чедимчелиг болур, оон ынайлаарга бүгү чурттуң чеди чыл планының күүсеттинери, партияның XXII съездизинге эки белектиг келгенивис ол-ла болур болгай—дээш Эрес-оол дарга эш Үрүлени деткип каан.

• • •

Бүгү Сибирьниң хуралынга чораан, партияның, Совет күрүнениң баштыңчызы эш Хрущев-биле ужурашкан бодунуң төлээзи Кандан Үрүлениң илеткелин дыңнааш, «Тиилелге» колхозтуң кежигүннери 1961 чылда моон-даа артык ажылдаарының дугайында болгаш партияның XXII съездизинге эки белектиг ужуражырын база ук колхозту совхоз хүрээлениңге киирерин дилээри-биле доктаал үндүргеш, бодунуң Тывазының херээженнериниң иштинден Социалистиг Күш-ажылдың бир дугаар Маадыры Кандан Үрүлениң чораан чоруун, кылган ажылын колхозчу эш-өөрү чүүлдүг деп көрген.

Гроссмейстерлерниң хөл-шыдыраа маргылдаазы

Белград. (СЭТА). Югославияның Блед деп хоорайында чоокта чаа хөл шыдыраа талазы-биле делегей маргылдаазы эгелээн. Ында ССРЭ-ден гроссмейстерлер Таль, Керес, Петросян, Геллер олар киржип турар. Маргылдаада оон өске даразында шыдыраачылар киржип турар: гроссмейстерлер Глигорич, Трифунович, Матанович, Ивков (Югославия), Фишер болгаш Бискайер (АКШ), Пахман (Чехословакия), Найдорф (Аргентина), Олафссон (Исландия), Доннер (Голландия), хөл-шыдыраа талазы-биле делегей мастерлери Портиш (Венгрия), Берток, Удович (Югославия), Дарга (ГФР), мастерлер Парма болгаш Гермек (Югославия).

Сентябрьда үнер уран-чечен чаа кинолар

Сураглыг белорусь шүлүкчү Якуб Коластың «Ийи оруктуң белдиринде» деп романын ёзугаар Белоруссияның киностудиязының бүдүрүп үндүргени «Баштайгы шенелделер» деп кино бистиң көрүкчүлерге билдингир. Оон ийиги сериязы—**«Шуурганга уткуштур»** деп кино шаандагы каржы-дерзии чылдар (1907—1910) үезинде Белоруссияның кедээ интеллигенциязының хаан эрге-чагыргазынга удур демиселиниң дугайын көргүзүп турар. Революстуг кедурлүүшкүннүң улуг хөлзээшкинниг болуушкуннарын көрүкчүлер ол кинодан көөрлер. Аныяк башкы Андрей Лобановичиниң хуусалымының дугайы кинонуң кол черин ээлеп турар.

«Украин рапсодия» (улустуң ырлары болгаш танцылары кирген хөгжүм) деп хөгжүмнүг кино бөдүүн колхозчу, украин кыстың амыдырал-чурттталгазынга, ажылынга турасказттынган. Шак ол бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнге киржип тура ырлаар талазы-биле бедик мергежилди чедип алыр. Оон соонда ол уруг артист апаар. Ол кинону Киевтиң Довженко аттыг киностудиязы бүдүрүп үндүрген.

М. Горький аттыг киностудияның бүдүрүп үндүргени **«Москва чоогунда кежээлер»** деп кино Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Москваны камгалаары дээш маадырлыы-биле тулчуп турган бөдүүн совет кижилерниң дугайын көргүзүп турар. Оон өөрүнүң «партийжи солдат» дижири сержант Кройков дугайы кол черни ээлеп турар. Дайынның баштайгы калыг-берге хүннеринден эгелээш-ле ол бодунун тывынгыр, дуржулгалыг, эрес-маадырлыг чоруун көргүзер.

...Кройковтуң кезээниң дайынчызы Зинялкин баштайгы тулчуушкунга киргештиң кортук чоруун көргүзүп, дайзынның талазынче үнгеп чеде бергеш, дужуп бээрин оралдажы бээр. Ажынып-хорадаан сержант Кройков анаа дестүнүп шыдавайн кортук-бак кижиге окту киир салып чорудуптар.

...Дайзынның чаашкын ышкаш дүжүрүп турган огунуң адаа-биле Кройков дайынчыларын атакаже командылап киирер. Шак ол атаканың түңнелинде Москва чоогунда бичии сууржугашты дайзындан хостаар — тиилелгеже баштайгы базым оон-биле эгелээр.

1929 чыл Туркменияга эң-не берге чыл турган. Ынчан анаа коллективтиг ажыл-агыйның эге өөзэ төрүттүнер, анаа удур дээрбечилер сүлчээ бөлүглээшкиннерин кылып турар. Хөлечик кыс Айна кулак Эсен-байның бажынынга чурттап турган. Чаа тургустунган колхозтуң даргазы Ходжомну кулак Эсен-бай бодунун талазынче кажар арга-биле киир халыдып алырын кызыдып, Айнаны анаа кадай кылып бээрин аазап турар. Шынында оон оозу кажар-оптуг меге арга.

Айна бир катап башкы уруг Валя-биле ийилээн комсомол райкомунче бар чорда үймээнчи дээрбечилер оларже орукка халдаашкын кылыр. Аас-кежик болуп харын-даа коммунист Тахыров оларны дээрбечилерден чарып алыр. Айна ол хүн комсомолчу болур. Кажар кулак Эсен-байның кегээзининге кирип, чазып турарын Ходжом сөөлүнде билир. Дээрбечилер ону өлүрүп каар. Ынчалза-даа дээрбечилер чоннуң киленниг өжээнинден уштунуп шыдавас, чон тиилеп үнер. Туркменниң киностудиязының бүдүрүп үндүргени «Айна» деп кинонуң утказы шак-ла ындыг.

Эстония 1918—1924 чылдар үезинде. Мяннардтар биле Нейдерлерниң өг-бүлези шаанда аажок найыралдыг турганнар. Ам чүгле Ильмар Мяннард биле Хельми Нейдер ийилээн ужуражып апарганнар. Оларның адаларының аажы-чаңы, амыдыралчы оруктары шуут сыр дедир болуп өскерилген. Мяннард чоннуң аас-кежии дээш демиселчи ажылчын болуп чораан хевээр арткан. А Нейдер дээрге хуузунда тускай садыглыг апарган. Оон оглу Уно шериг школазын доосказ, кызылдарга удур демиселче каттыжып кирген. Чепсектиг тура-халыышкынны белеткеп турар үеде кырган Ильмар Мяннард өлген. Ынчалза-даа оон оолдары адазының аас-кежик дээш демиселчи чоруун үргүлчүлеп чоруда бээрлер. Таллинниң киностудиязының бүдүрүп үндүргени **«Мяннардтың өг-бүлези»** деп кинонуң допчу утказы ындыг.

Бир школаның онгу класының өөреникчилери Борис биле Ксенияның ынакшылының дугайын Москваның киностудиязының бүдүрүп үндүргени **«Ол канчап черле ындыг болду?»** деп кинода көргүскен.

Дөскел чок оол Борьканы төлептиг кижи кылдыр кижизидип, өөреткен, шаанда далай шерии чораан, Ада-чурттуң дайынының Маадыры, ам коммунистиг күш-ажыл бригадазын баштап турар бригадир Иван Дегтяревтиң дугайын **«Кырган хадыңның төнчүзү»** деп кинода көргүскен. Ону Москваның киностудиязы бүдүрүп үндүрген.

Ол ышкаш сентябрь айда моон адаанда даштыкы уран чечен кинолар үнер.

Пешо биле Виолетта бот-боттарынга аажок ынакшыжа бээрлер... Пешо Софияның ядыы-түренги амыдыралдың кварталынга өскен, а Виолетта элээн көрүштүг диген гимназияның студентизи кыс. Оларның арыг, чырык ынакшылын чүү-даа чүве үреп, анаа кыжанып шыдавас хире сагындырып турган.

1942 чыл, немец фашистер Болгарияны ажелеп апкан. Пешо биле Виолетта селгүүстеп чорда жандармалар оларны сегирип алыр. Уругну салып чорудупкаш, Пешону хайыра чогу-биле эттеп кааптар. Оларның ынакшылының дугайын уругнуң төрелдери билип каапкаш, Виолетаны Пешодан дестирери-биле бир өске хоорайже чорудуптар. Ону ынчаар чорудупканын Пешо билбес, оон-биле кажан ужуражы бээри база билдинмес. Пешо фашистерге удур демиселче кириптер. Болгарияның киностудиязының бүдүрүп үндүргени **«Баштайгы кеземче»** деп кинонуң утказы шак-ла ындыг.

Кызыл тук Дин Да-ганың бригадазынга хевээр артып каар. Ол Лян Ши-чанның удуртуп турары аныяктар бригадазы-биле чаржырының керээзин байырлалдың ёзузу-биле чарып турар. Ажыл-шагының сөөлүнде ол хеп даараар черге баргаш, кудага кедер костюм чагып каар дээш сеткилинде дөстүнмейн турар. Бир-ле катап цехке айыылдыг халап болу бээрге бүгү чүвени ол айыылдан чайладып тура Дин Да-ган аары-биле өрттенир. Оон дириг артып, чурттаары дээш демисел элээн каш хүннер уламчылаар. Чамдык эмчилер, оларның аразында эң-не шырак диген профессор Бай безин өртенген кижиниң кадыы дээш демисежири кандыг-даа ажык чок деп санап турар. Ынчалза-даа эмнелгеде партия организациязының секретары Фан болгаш кезер кол эмчи Лань олар оон амы-тынын алыры-биле бүгү-ле хемчеглерни ап чорудар. Дин Да-ганның амы-тыны алдынар-даа. Сураглыг кан ээлдирикчизи Дин Да-ган кан кадык болуп экирээш, заводунга чедип келгеш, бодунуң бригадазын база катап удуртуп кириптер. Бо дугайын КУР-нуң Шанхайда киностудиязының бүдүрүп үндүргени **«Чазын»** деп кино көргүзүп турар.

Герман Демократтыг Республиканың кинотудиязының бүдүрүп үндүргени **«Бистиң бирээвис»** деп кино 1944 чылда фашистерниң дерзии аажылалындан өлген, национализмге удур кайгамчык демиселчи, сураглыг немец спортсмен Вернер Зейленбиндерге турасказттынган.

Сентябрьде үнер уран чечен киноларның башкылыы бистиң областың экраннарында үнүп эгелей берген.

Т. САЯН-ООЛ.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): **«Мээң өңнүүм, Колька»** 9.30, 11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда; (бичии залга): **«Уругларга программа** 10.30, 12.30 шактарда; **«Билдинмес херээжен»** 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **Уругларга программа** 10 шакта; **«Сашко»** 11.15, 1.15, 3.15 шактарда; **«Солдат дугайында баллада»** 5.15, 7.15 шактарда: **«Бистиң өңнүктеривистиң байырлалында»**, **«Солдат дугайында баллада»** 9.15 шакта.

«ЕНИСЕЙ»: **Уругларга программа** 12.30 шакта: **«Тиссе хемде»** 2.30 шакта; **«Бир одуруг»** 4.30, 6.30 шактарда; **«Найыралдың ареназы»**, **«Бир одуруг»** 8.30 шакта.

«ВОСТОК»: **«Өңнүктер-эштер»** 3.15 шакта; **«Бистиң бирээвис»** 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙЫГ КИНО ТЕАТРГА: **Уругларга программа** 1, 3 шактарда: **«Кельнадан келген капитан»** 5, 7, 9 шактарда.

СЕНТЯБРЬ 11-ДЕ

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): **«Айна»** 11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда; (бичии залга) **«Билдинмес херээжен»** 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Мээң өңнүүм, Колька»** 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15 шактарда; **«Сылдыстарже баштайгы ужудуушкун»**, **«Ленинниң путевказы-биле»** 9.15 шакта.

«ЕНИСЕЙ»: **«Мээң өңнүүм, Колька»** 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Бир одуруг»** 3.15, 5.15, 7.15, 9. 15 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, кедээ ажыл-агый килдизиниң 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизиниң 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт килдизиниң 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС 01072.

Чагыг № 1824. Культура эргелелиниң типографиязы.